

(ב) חזר חידה . חידה בארמי חידה (דחל ה' י"ב) . והוא אשר אחר
 שעיני סגור . מאמר סגור . וחוס : משל . הוא מאמר שמדמין
 בו דבר לדבר : אך בית ישראל . על : הגשר הגדול . הוא נבוכדנאצר :
 ארך האבר . אבר ואברה נבדל מן כנף . כי אבר ואברה בארמי על פנים
 הכנף (ר' ראובן בן אהרן הלוי בספר ענף עץ פירות דף כ"ב) . ולפיכך נגזר
 תמנו מאר אביר שעיני חזק . כי כח גדול יש לעופות באותו ענף ; ושם
 כנף כולל הענף והמטה . ואשר כנף מורה בערבי כסוי והסתר . וכן בלה"ק
 ולח יכנף עוד מורך (ישעיה ל' כ') : אשר לו הרקמה . מלתו באה
 ובעלת גוונים הרבה כאלו היא מרוקמת : בא אר הרבנון . משל לא
 וירושלם . והמשיל אותן אל הלבנון דרך כבוד וגדולה . כי הוא הר גבוה ונשא
 וכבוד בעבור ארצו : צמרת . לא נמצא רק ביחזקאל (למטה פסוק כ"ב וסימן
 ל"א פסוק ג' ו"ד ו"ד) . ופירש"י כל . נוף האילן . ור"ק הענף הגבוה שבצד .
 וגז' פי' עלה האילן מל' צמר . ורח' פי' כר"ק . וגזר המלה מל' ערבי
 דבר gracilis fuit . ול"נ גזרת המלה מהארמי עמיד שעיני חזיר וירק
 (גלה חזיר . משלי כ"ז כ"ה תרגומו שום עמירא . וכן בסורי כל הבשר
 חזיר . כל בשר עמירא) . וידוע כי במלות "הרבה האר"י בעברי היא
 הע' בארמי . והיה צמרת כנוי לראש הארץ אשר הוא חמיר
 עומה מעטה ירק . ואמנם צמרת הארץ הוא משל ליכניה הוא יהויכין מלך
 יהודה שהגלה אותו נבוכדנאצר בבבל :

(ד) את ראש יניקותיו . יניקותיו כמו יונקותיו (למטה פס' כ"ב) . וכמוהו
 ועל כיוצא לפניו (ישעיה כ"ג ב') . ויניקתו לא תחדל (חזק י"ד ז') .
 ועל גנתו יונקתו חלא (שם ח' י"ו) . חלא שיונק הוא "ע"ד לה"ק . ויניקותיו
 הוא מן יניק שהוא ע"ד ל' ארמית . והוא כנוי לנטיעות הילדות והרכות .
 ונקראו קן על שם בעלי חיים שבימי ילדותם הם יונקים חלב . והמשיל יכניה
 ליונק כי נער היה בן י"ח שנה במלכו ושלשה חדשים מלך . וקראו ראש היונקות
 להיותו המלך : ארץ כנען . ארץ מסחר כמו כנעניה נכבדי ארץ (ישעיה כ"ג
 ח') . חספי מארץ כנען (ירמיה י"ד ז') . ונקרא כל סוחר כנען ע"ש
 הכנענים שהיו מפורסמים ואולי היו הראשונים במלאכת הסחר על הים :
 וכאן (כמו למעלה י"ז כ"ט) כנה צבל בשם ארץ סחורה מפני שהבבלים היו
 מושלים בימים ההם בארצות הרבה . והיו מביאים לעיר את עושר כבוד
 מדינות רחוקות . כמו הסוחר שמביא בארצו מוצאות ארצות רחוקות : דוכרים .
 סוחרים . כמו למטה (כ"ז י"ג) המה רכליך . ומזה רכלה ומרכלת . והכל נגזר
 מן רגל . כי מתחלה היו הסוחרים סובבים ברגליהם
 מעיר לעיר . וקרוב לזה רכיל הוא הסוחר ומספר דברים מזה לזה :
 (ה) ויקח מזרע הארץ : לקח נטיעה מאותן המזרעות בארץ הארץ . והוא

משל על זרקים שמתלכזזו נ"ל. וקראו מזרע הארץ להיותו מזרע המלוכה : קח עד מים רבים . לקח אותו אלל מים רבים : כלומר הביאו אלל מים רבים (כמלינת קחם כל חלי) ; קח כמו לקח . כמו קחם על זרעיותיו (אשע י"א ג'). ועל נמו אל : צפצפה שמו. שם הנטע. ההוא כאלו לפנפה. היא הערבה. הגדלה על המים. אף הוא הביא אותו נטע אלל מים רבים. והנה הנטע ההוא לפי מה שמפורש אח"כ הים גפן . ומשכ"ד"ס כי להיות שהגפנים אין רבוי המים טוב להם . הנוטע הזה בשומנו את הגפן אלל מים רבים נתכוון שלא ילליה הנלחה גדולה . ושזה רמז כי מלך בבל כשהמליך את זרקים נתכוון שתהיה ממלכה שפלה ושלא יתנשא למרד בו כמפורש למטה פסוק י"ד ; ואולם מהאמור למטה פסוק ח' נראה ברור שלא היתה כן דעת יחזקאל . אך היות הגפן אלל מים רבים הוא אללו מועיל לעשות גפן אדרת עושה ענף ונושאת פרי ; וכן למטה י"ט י' אגף כגפן ברמק על מים שתולה פוריה וענפה היתה ממים רבים ויסיו לה מטות עו וגו' ותגבה קומתו וגו' . ואחרים פירשו לפנפה על פי ל' ערבי מקום מישור . אך לפ"ז בלפנפה היל"ל . מלבד כי רחוק הוא שתהיה זאת הוראת ל' לפנפה . כי כמה פעמים נזכר במקרא מקום מישור ועמק ובקעה וגיא ונחל . ובשום מקום לא מצאנו ל' לפנפה :

(1) סורחת . מתפשטת . כמו וסרח העדף . יהיה סרוח : לפנות דליותיו אליו . באופן שיטערו דליותיו לפנות ולשאת עיניהם לאותו נשר למען ישגיח עליהם ויליחם . ושרשו ג"כ יהיו משועבדים תחת הנשר לעשות בהם כדלונם . והכוונה שהיה רצון מלך בבל שיהיה זרקים ממלכה שפלה שיטעור להשען על מלך בבל ולהיות לו עזר עולם :

(2) וירי נשר אחר . הוא פרעה חפרע מלך מצרים המחר בירמיה מ"ד ל' : כפנה. רש"י (ורח' וגו') פירשו ל' רעב. הגפן צמאה ונכספה לאותו נשר . אך לפ"ז היל"ל כפנו שרשיה . כי לא יתכן שיהיה כפן פעל יולא . הרעיבה שרשיה . גם מלת עליו לא תחשב יפה . ובחוספת צפ"י רש"י כפנה כמו הפוך כנפה ל' כנפיה וקבוצ . וכן דעת רד"ק . וי"ת ל' כפיה . וכן כ"ל שבאה הנו"ן במקום אות הכפל . כמו במלת מעזניה . והטעם הסתם שרשיה ללד הנשר ההוא ושלחה דליותיה לאותו נר . כלומר הנטע נשענה עליו למען ישקה אותה . והכל משל למרירת זרקים ששלח מלכים אל מלך מצרים לתת לו סוסים ועם רב : מערונות מטיעה . אין המלות האלה מת"שנות יפה אם נדביק אותן למלות להשקית אותה כהוראת הטעמים . וג"ל שזריך להדביקן למעלה ולליותו שלחה לו מערונות מטעה להשקות אותה . כלומר מן המקום אשר היתה נטועה שם שלחה דליותיו לאותו נשר . ולפיכך בפורענות אחר על ערונות צמחה תיבש . וכיוצא בזה למטה פסוק ט' למשאות אותה משרשיה דבק למעלה ולא עם בזרוע גדולה ובעם רב :

(ח) אל שרה טוב . והלא היתה שתולה בשדה טוב וכו' באופן שהיתה

יכולה להלל לעשות ענף וכו'. ומה צורך היתה לפנות לאותו נשר? כלומר והלא לדקיהו היה צפוי וכבוד פס ל"כ. והיה מלליו עמו. ולמה מרד בו ועבר על שבועתו? והלא לא עשה כן היה עושה ענף ועושה פרי: אדרת. חזקה: מן הדיר:

(ט) תצלח. התלל? את שרשיה ינתק. הנשר הגדול. שהוא ל"כ: יקום. ל' קצוה: כל מרפי צמחה חיבש. חיבש הגפן מר טרפיה שייבשו. ע"ד כאלה נובלת עלה: מרפי. תרנוס של עלה טרפא: למשאות. להשיא. ע"ד ולמטע. את הממנות שעינו להשיע רד"ק (ורו'). והוא ע"ד ל' סורי שאומרים למקטלו במקום להקטיל. והנה המקרה הזה יש בו כל האלפא ביתא. ורש"י תמה שלא נמנה זה במסורת. אמנם נראה שמדמנה לפיו מסרה בלתי מדויקת. כמו שהיא הנדפסת במקראות גדולות ביחזקאל ל"ח. כי מוכר זה פסוק הלא כנעת זה רוח הקדים (שהוא המקרה שאח"כ) במקום אמור כה אמר אדני ה'. ובחומש כ"י על קלף אשר ל' מלאתי המסרה הזאת בפרשת ואתחנן על פסוק או הנסה אלסיה. ושם יפה נמסר אמור כה אמר ה' תלל ולא מוכר זה פסוק הלא כנעת זה. ודע כי ברש"י כ"י בנביאים על קלף שבידי ענין האלפא ביתא איננו. וכן הדבשה לשונות שברש"י בדפוס אינם בכ"י זה. וכן נכון. שאין אלו דברי רש"י. אלא תוספת שהוסיף ארס בגליון:

(י) והנה שתוליה התצלח. הנה עתה היא שחולה ומושרשת בקרקע וסוף חושבת שתלל. אך התלל? לא כן. אלא מיד שיגע זה רוח הקדים חיבש יבוש: על ערוגות צמחה. במקום שהיתה לומחת וגדלה שם. שם חיבש:

(יב) הנה בא מלך בבל וגו'. כאמור במ"ב (כ"ד י"ב — י"א). ויאל יהויכין מלך יהודה על מלך בבל וגו' ויקח אותו מלך בבל וגו' והגלה את כל ירושלם ואת כל השרים ואת כל גבורי החיל וגו' ויגל את יהויכין בבלה וגו':

(יג) ויקח מזרע המלוכה. הוא חמיה בן יאשיהו. אשר הסב את שמו לדקיהו (מ"ב כ"ד י"ז): ואת אילי הארץ לקח. כן כתוב במלכים (שם שם ט"ו). ואילי ל"ל ל' חיל שהם הגדולים בלא. ע"ד כל עתודי ארץ (ישעיה י"ד ט'): (יד) לעמדה. מפיק ה"א. והכניו חוזר לממלכה. כדי שחוקיי הממלכה. ע"ד לעבדך בבית. ויונתן תרגם כאלו כחוב לעבדו: (טו) ויברוד בו. ככתוב בד"ה (ב' ל"ו י"ג) וגם במלך נבוכדנאצר מרד אשר השביעו באלהים: לשרות מלאכיו מצרים. כאמור בירמיה (ב' ל"ו) גם ממזרים חבויי כאשר בושח מאשור. ושם מוכר עוד (ל"ו ה') כי חיל פרעה יאל ממזרים לעזור לדקיהו והיו לו לתשועה כמעט רגע: הוצרך וגו'. לדקיהו היה כפי טובה למלך בבל שנתן לו המלוכה ע"מ שיהיה נאמן עמו והוא דקיהו קבל הממלכה מידו ושבע לו. ואח"כ מרד בו:

(טו) חיי אני. דרך כנוי. והכוונה. אינני חי לעולם אם לא יהיה הענין כן. שימות לדקיו בעירו של נבוכדנאצר. אחר בחוך צבל. וכן היה שהיה אחר שעורו את עינו והביאוהו צבלה לא חזר עוד דבר על אודותיו :
 (יז) ורא בחיל גדול וגו'. פרעה לא יעשה פס לדקיו בחיל גדול לעזרו כמו שהבטיחו. בשעה שהכשדים ישפכו סוללה ויבנו דיק להכרית בירושלם. נפשות רבות. ככתוב בירמיה ויא' חיל פרעה ממזרים וישמעו הכשדים הארים על ירושלם את שמעם ויעלו מעל ירושלם (ל"ז ה'). ואע"פ כן שבו הכשדים וארו על ירושלם ולכדוה. נראה שפרעה היל'א מארצו חיל בלתי גדול לעזור לדקיו. וכשהוא כי חיל הכשדים גדול מחילו השיב את חילו מזרמיה ולא יא' עוד אל הכשדים : יעשה אותו. עמו : סללה ודיק. עין למעלה ד' ב' :

(יח) והנה נתן ידו. אחר שנתן ידו והשתעבר למלך צבל ואח"כ כל אלה עשה ומרד בו. לא יתכן שימלט : נתן ידו. השתעבר. כמו מזרים נתנו יד (איכה ה' ז'). נתנו יד תחת שלמה המלך (ד"ה א' כ"ט ז"ד). ויתנו ידס להוליא נשיהם (עזרא י' י"ט) :
 (יט) ובריתי. ברית הניעשית בשבועה נקראת ברית אלהים. כמו ואח ברית אלהים שכתה (משלי ב' י"ז) :

(כא) ואת כל מברחיו. רבים פירשו הבורחים. ואין טעם למה יזכיר ביחוד מיתת הבורחים. ואומר אני כי אחרי שמלת מברח לפי משקלה היא שם דבר. כמו משכן מקלט. מפלט. משגב. ולא שם המאר. קרוב הדבר שיהיה טעם מברחיו האגשים שהיה לדקיו חושב לברוח אללס ולהמלט על ידס. והם הם אנפיו כלומר חיילותיו ; ולזה הסכים יונתן שחרגס ניברוהי ; ור'א' אומר שהיה יונתן קורא מברחיו. ואין לירך : בבל אגפיו. מברחיו אשר בכל אנפיו :
 (כב) ולקחתי אני. הלקימה שלי לא תהיה כלקימת כ"ג שלא הלחימה : ונתתי. אתן במקום אחר : רך. יונק רך. והוא זרובבל בן שאלתיאל בן יהויכין (רד"ק) : על הר גבוה ותדול. א"י נקראת הר. כמו ההר הטוב הזה (דברים ג' כ"ה) ארץ הרים ובקעות (— י"א י"א). ולפי המשל אחר שנטע הנטיעה בראש הר גבוה כדי שנהייתה במקום גבוה יהיה גובה קומתה נראה יותר : תדול. מן חל :

(כג) בהר מרום ישראל. הוא הר ציון כאמור למטה (כ' מ') כי בהר קדשי בהר מרום ישראל שם יעבדוני כל בית ישראל : ושכנו תחתיו כל צפור. ישראל יהיו תחתיו בשלום :
 (כד) עץ גבוה ועץ דח. משל לדקיו : עץ שפר ועץ יבש. משל ליהויכין :

יח.

(כ) מה לכם וגו'. יושבי א"י היו אומרים המשל הזה המובא ג' בירמיה ל"א כ"ט) כנגד הנביאים שהיו מוכיחים אותם שישובו בתשובה והם היו

אומרים אם נשוב בחשוכה לא יפיל לנו. כי כבר נזרח עלינו הרעות במחלאת אבותינו. לפיכך יחזקאל מודיעם כי שקר הוא המשל הזה. ושחמנס רחוי להם לשוב בחשוכה ואז לא תבאנה עליהם הרעות כמו שמפורש בסוף הפרשה. כן כ"ל. ועיין פירושי בשמות כ' ה' : על אדמת ישראל. אתם היושבים על אדמת ישראל אתם מושלים את המשל הזה :

(ג) אם יהיה לכם עור משול המשל הזה בישראל. כי בנח הרעות כלכם תראו שחבאנה על הרשעים אף אתם היו אבותם רשעים : והנריקים ימלטו אף אתם היו אבותם רשעים :

(ד) הן כל נפשות לי הנה. אני אב לכל נזר ולא יתכן שיהיה לפני משול פנים לעות אדם בריבו. אלא איש כדרכו חשפטו אותו : היא תמות. מקבל ענשה. החיים והמות משל על הטוב ועל הרע. הזכרה והקללה :

(ה) וצדקה. לפנים משורת הדין מלך אהבת המין האנושי :

(ו) אך ההרים לא אבד. לא אכל זכתי מתים על ההרים אשר היו עובדים שם את האלילים : ועיניו לא נשא. כעטם אליך נשאתי את עיני. עיני בטחון : אך גדולי. אלילי. והנה לא הזכיר מעבירות שבין אדם למקום אלא ע"ז. ואח"כ האריך בעבירות שבין אדם לחברו. אלא שאחר הניחוף סמך לו בעילת הנידה לחומר איסורה. ואע"פ שהיא מן המלות השמעיית הזכירה אבב הניחוף. ואין ספק כי הכובש את יצרו ומהר מן הגדה יקל לו להזהר מא"א. ואשר לא ידע להזהר מביאת הגדה יקשה לו מאוד להשמר מהכשל בשאר עריות ומזה הגד איסור הנידה (וכן ג"כ כל איסורים שבחורה) הוא נכנס בכלל המלות שבין אדם לחברו :

(ז) חבולתו חוב. חבולתו שהיא חבולת חוב שקבל אותה מיד בעל חוב : ישיב : אם סלוח פני ונותן לו שמלתו במשכון : גזרה דא יגזול. הנריקים ממונס חביב עליהם מפני שאין פושעים ידיהם בגזל. ובהפך הגזלנים והרמאים עושים לפעמים טובה בממונס יותר מהנריקים כי יבטחו בנכליהם שימלאו תמיד די מחסורם ; לפיכך אחר שאמר שייב חבולתו מה שהוא לפני משורת הדין. הוסיף ואמר שעם כל זה בולה לא יגזול. וכן אחר שאמר לחצו לרעב יתן וערוס יכסה בגד הוסיף ואמר בנשך לא יתן ותרבית לא יקח מעול ישיב ידו. כי מלוי ברבית ועושי עולה פעמים הרבה מפזרים ממונס לעניים. והאל שומא גזל בעולה. והטובות שאדם עושה בממון שלא בא לידו בהיתר לא לרצון מהיינה לפני אלהי המשפט :

(ח) בגשך לא יתן. נשך כסף : ותרבית לא יקח. נשך אכל. מותן לעני סאה חטים בימות הסתיו כדי שייב לו סאה וחצי בימי הקציר :

(ט) בחקותי יהדך ומשפטי שמר. הם שאר מלות שבין אדם לחברו. כמו שפירש ואמר לפשות אמת :

(י) ועשה אמת. יונתן ואחרים פירשו ועשה לאחיו. והוא דמוק מאד.

ורד"ק ואחרים פירשו אח כמו אחד והביאו ראיה ממלת אחת שמסרה זה הדל"ת. אך אין משם ראיה שיאמר אח במקום אחד: כי שם שמטה הדל"ת מפני החי' שאחריה. כמו במלת ללת שהיא במקום ללדת. גם היה אפשר לדחוק ולפרש אח ל' חוי. כמו " ואמר אח (למעלה ו' י"ח). וגם זה רחוק מאד. והנכון כדעת גי' שמלת אח יתירה שהתחיל הסופר לכתוב אחד במקום מאחד. ואחר שכתב שתי אותיות ראש שטעם וחזר וכתב מאחד. ולדעת מוסר"ר יא"ח אח כמו אך כל' ועשה רק רע. ועמה (ניסן תרכ"א) נראה לי נכון לפרש אח ענין חוי. כי כן למטה (כ"א ד') מנינו יחזקאל מכנים הסבה הזאת בתוך דבורו דרך נעקה. אח! עשיתם לברק: מאחד מארה. נגד כל אחד מאלה המעשים הנזכרים למעלה: מאחד המ"ם להוראת נגד. כמו ולא רשעתי מאלהי. וחטאת בשגגה מקדשי ה'. ואת אשר חטא מן הקדש. עיין פירושי לס' ויקרא ד' ב'. ומלת אחד להוראת כל אחד. כמו וארבעה פנים לאחת (למעלה א' ו'). והייתי כאחד האדם (שופטים י"ז ו' וי"ח): מאחד. בספרים הרבה כ"י ובדפוס רע"ח ובנביאים כ"י שבידי כתוב. מאחת. וכן נכון:

(יג) יומת. בידי שמים:

(יד) וירא ולא יעשה בהן: קרי ויראה להבדילו מן וירא שלפניו שעינו ראיה נמש. וזה עיניו המבוננות. כמו למטה כ"ח ויראה וישב מכל פשעיו אשר עשה. וכן פי' כאן רש"י ראה בלבו שאין טוב לעשות כן: (כא) מכל חטאתיו. הספרים מוטעים הם בלא ספק. במה שמטאתיו בזקף. ול"ל בפשטא, כמו ישוב. אלא שהראשון מפסיק יותר מן השני כי ישוב || מכל חטאתיו אשר עשה ||| וכן מלאתי אח"כ בדפוס ברישא ובנביאים אחרונים עם רד"ק ובנביאים אחרונים עם דון יצחק שניהם דפוס פיזארו ובדפוס רע"ח ובנביאים כ"י על קלף שבידי. וכן הוא ג"כ בנביאים אחרונים עם פירוש דון יצחק דפוס אמשטרדם (אעפ"י שהוא מלא שבושים). מפני שהיה לפני המדפיסים דפוס פיזארו להעתיק ממנו פירוש דון יצחק: (כה) שמעו נא בית ישראל. בנביאים כ"י שבידי במונח רביע. רא יתכן. שרש חקן נופל על ידיעת כל דבר בצמאוס. יהיה זה במדה. במשקל או במספר או בדרך אחר. כמו ותכן לבנים חתנו (שמות ה' י"א) הוא במספר. ובמתכונתו לא תעשו (שם ל' ל"ב) הוא במספר ובמשקל. אח הכסף המחקן (מ"ב י"ב י"ב) הוא במספר. ומיס חקן במדה (איוב כ"ח כ"ה) הוא במדה. ותכן לבות ה' (משלי כ"א ב'). ותכן רוחות ה' (שם י"ז ב'). ולו נתכנו פלילות (ש"א ב' ג') ענין ידיעה בצמאוס. ועיין מה שכתבתי בישיבה מ' י"ג. וכן כאן לא יתכן דרך ה' הטעם אי אפשר להבינו. כלומר אינו מתיישב על הדעת. ואין שום יחס לשרש חקן עם שרש חקן. חקן משלים הרבה (קהלת י"ב ט'). הידוע בארמי ובדברי רז"ל. וממנו חקנת שבת בקלף.

יהזקאל יח יט

קנה

ספרים כ"י הוא בקוף . וכן לרדך להיות . וקרוב לשרש חכן שרש סכן אשר מתנו סוכן :

(טו) ועשה עול . מעשי עול . לפיכך אמר ומת עליהם בלשון רבים :
(כט) הדא דרביכם לא יתכן : בנביאים כ"י על קלף שבירי לא יתכנו .
כמו למעלה כ"ה . וכן הוא ברע"מ וכן בנביאים עם דון יצחק דפוס פיזארו .
ודפוס אמסטרדם :

(ל) ודשיבו . את פניכם . עיין י"ד ו' : ולא יהיה רבם למכשול עון .
לפי הטעמים במנחת שי שום עון לא יהיה לכם למכשול . וגם היה אפשר
לסדריק מכשול לעון (וכן הוא בנביאים כ"י שבירי) . ולפרש לא יהיה להם
שום דבר למכשול עון . אל תתנו כח לשום דבר להכשיל אתכם ולהפיל אתכם
בחתא . ולדעת אח"ס אליהם לכם המשל הזה (אבות אכלו בסר וגו') למכשול
עון להחטיא אתכם באמרכם הרי אין לנו תקנה . כי בעונות אבותינו יענישנו
האל אף אם נשוב בתשובה :

(לז) ודשיבו . היה נ"ל שחסרה מלת שובו . ועתה (תמוז חר"ך) תלמידי
יצחק קלינצברגער אומר כי באמרו השליכו מעליכם וגו' כבר נכלל עין
שובו . וכאן לא הולך להוסיף אלא והשיבו . (את אחרים) . אבל לפי מה
שכתבתי למעלה פסוק ל' והשיבו אין ענינו את אחרים . אלא את פניכם ומלת
והשיבו . כוללת בקיור מליצת שובו והשיבו פניכם מכל פשעים :

יט

נשיאי ישראל . מלכי ישראל שמלכו אחר יאשיהו :

(כ) מה אמך . מה היתה אמך . כלומר למה היתה דומה . והשיב היתה
לביא . והאם היא משפחת בית דוד . וגוריה הם מלכי בית דוד . ותאר
כפיר הוא כאן כנוי למלך : לביא . הנכון לקרוא לביא . והנה השם הזה לאמר
לזכר ולנקבה בשוה . כמו גמל ואחרים . ובסוף . החקינו לקרוא לנקבה
לביאה . ולפיכך נקרו כאן לביא : בין אריות רבצת בתוך כפירים . אין
לבקש בנמטם הוראת המליות . האלה שאין אלא לתפארת המשל . כי בוונת
הנביא לומר שהיא נמשלת ללביא ובניה לכפירים . ואמר דרך משל שהאם
היתה רובצת בין האריות . ובניה נתגדלו עם בני האריות :

(ג) ותער . בנין הפעיל : אחד מגוריה . רמז ליהואחז בן יאשיהו : וידבר
לדרך טרף אדם אבל . הכוונה פרק מעליו כל עול ונהג בחפשויות
כאריה . וכן יהואחז נראה שלא רצה לתת מס לפרעה . ולפיכך בא עליו
והביאו מגרימה :

(ד) וישמע אליו . האספו עליו . על דרך וישמע שאל את העם (ש"א ע"ו)
(ד' ר') שמואל דעטמאלר) . על דרך וזעק . מה לך כי חזקת .
אשר יקרא עליו מלוא רועים : בשחתם נתפש . עושים חפירה בקרקע .

ומפילים בה החיות בלדיה רש"י (ורח') : ויביאורו בחחים . כמין טבעת שמעבירים באף החיות ומושבין אותן בה רש"י (רוח' וגו') על דרך ושמתי אחי באפק (ישעיה ל"ז כ"ט) : אל ארץ מצרים . רמז ליהואחז שאמר אותו פרעה נכה והביאו מצרימה (מלכים ב' כ"ג ל"ג ול"ד) :

(ה) נזכרה . הפך תחולת כלומר נשאהר בלי תחולת . ופירש ואמר אברהם תקותה (ר' יוסף קאמי) . ורש"י (ורח') פירשו לי חולי . נחלה במקום נחלה . ודון יצחק וגו' פירשו כפירוש שני של רד"ק ענין תחולת ^{וי"י} כמשמעו רחם כי עמדה ימים רבים בתחולת חולי ייטב עיניה והנה אברהם תקותה : וזה לא יתכן אם המלך השני האמור כאן הוא יהויקים . כי לא עברו ימים בינתיים בין יהואחז ליהויקים : ונתקח אחד מגוריה . הוא יהויקים (כדעת רש"י ורד"ק) . ואינו יהויכין כדעת קוליוס (ורח') כי לא מלך אלא שלשה חדשים . ולא יתכן לומר עליו ותשם ארץ ומלואה מקול שאננו : כפיר שמתהו . המליכה אותו :

(ו) ויתהלך בתוך אריות וגו' . נעשה מלך ונהג בחפשויות כאריה . ופרק מעליו עול מלך בבל :

(ז) וידע ארמנותיו . כמו ארמנותיו . כמו וענה איים באלמנותיו (ישעיה י"ג כ"ב) . וכן תרגם יונתן : וידע . הרגיל עצמו לבוא בבתים . מה שאינו מדרך החיות . ועי"כ ועריהם החריב . וכל זה רמז למעשים רעים של יהויקים . שנאמר עליו ותועבותיו אשר עשה (ד"ה ב' ל"ו) . ואולי ל"ל וירב וחלמנותיו כמשמעו . אדם חלל והרבה האלמנות והחריב הערים :

(ח) ויתנו עריו . חולי פירושו ^{וי"י} נתנו עליו בקולס . כדעת רד"ק : גוים סביב . כאמור במלכים (ב' כ"ד ב') וישלח ה' בו את גדודי כשרים ואת גדודי חרס ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון :

(ט) בסוגר . מאמר שסוגרין בו החיות : בחחים . משכווה בחמים לתמו בסוגר : ויביאורו אל מדרך בבל . אינו אומר אל ארץ בבל . אלא אל מלך בבל . ומלך בבל היה אז בארץ ישראל . כי עלה על יהויקים (מ"ב כ"ד ח') . ואמר אותו בנחשתים להוליכו בבבל (ד"ה ב' ל"ו ו'). אך מת בדרך (ירמיה כ"ב י"ט) קרוב לירושלם . ולפיכך כתוב במלכים וישב יהויקים עם אבותיו וימלך יהויכין בנו תחתיו . כי מיד שלא מירושלם שמעו עליו שמת והמליכו את בנו . לא מפני שאביו בשביה אלא מפני שמת : וביאורו במצרות . לא אמר הביאורו אלא יביאורו : כלו' היה בדעתם להביאו במצודות . אלא שבמחן כך מת והסליכוהו על הדרך . והיתה נבלתו מושלכת לחרב ביום ולקרח בלילה (ירמיה ל"ו ל') :

(י) עמך בגפן . משל אחר : בדמך . מלה קשה מאד . והמפרשים פירשו לשון דמות והוא רחוק מאד . כי חפ' יונח סיהיה בדמך כמו בדמותך מה טעם אמך כגון בדמותך ? ולדעת Calimet וגו' חולי הקריאה ברמז . והוא ג"כ רחוק . כי מה טעם אמך כגון כרמך ? וגו' מפרש בחסרון ^{וי"י} ב"ת

כנפן כדמך . והוא נ"כ דחוק . ונ"ל כדמך כמשמעו . והוא קרוב למליצת כדמך חיי . והטעם בתוך הדמים והנרות שעברו עליך . בכל זאת חמך היתה כנפן שמולה על מים : והכוונה כי אחר שנהרג יאשיהו והגלה יהואחז . וכשה ומה יהויקים . עדיין נשארו בבית דוד יהויכין ולדקיהו שהיו הגונים למלכות . ואם היו זוכים היו יכולים להאריך ימים על ממלכתם הם וצניהם . והנה אחר שהזכיר את הממים : דבר עתה על החיים . והם יהויכין ולדקיהו ורמז עליהם במשל הנפן :

(יא) עד בין עבותים . ל"ל עבותים כמו עבים . ודרך הפלגה חומרים על עץ גבוה שהוא מגיע אל העננים . והמפרשים פירשו מלשון עץ עבות ואלה עננים . חילומם שענניהם מרובים . חמם כשהוא חומר למטה (ל"א ג') הנה אשור ארו כלבנק יפה ענק וחמש מלל וגבה קומה ובין עבותים היתה למרתו . מה חדוש הוא שיאמר על "הארו הגבוה שהיתה למרתו בין שאר חילומם עבותים ? — והנה מלאנו בקר לא עבות (ש"ב כ"ג ד') . שהוא לשון עב וענק . ויתכן שיהיה לשון יחיד . בקר שאין בו אפי' עב אחד . ומזה בלשון רבים עבותים : וירא בגברו ברוב דליותיו . אחר שהיה כל כך גבוה שהיה מגיע עד שחקים . היה ראוי שלא תשלוט בו העין : אבל הוא עם כל גבוה היה נראה לעין . מפני רוב דליותיו ורוחב ענפיו . כך פרשתי מחלה . ועתה (חמו חר"ך) ל"ל כמשמעו . מפני גבוה היה נראה מרחוק :

(יב) מטה עזה : ה"א במקום יו"ד : א"ש אכדוהו . הכנוי מוסב על הנפן . שהוא זכר ונקבה . ככתוב למעלה ויהיו לה . קומתו . וירא בגבוה דליותיו :

(יד) ותצא אש ממטה בדיה . מדקיהו שמד . ינאה אש לאכול כל פרי הגפן . כלומר הוא במידתו גרם לה כלים : ותהי לקינה . מפני שלא יתכן לקוק על צרות שעדיין לא היו . וכשאמר יחזקאל לקינה הזאת עדיין היה לדקיהו על כסא ממלכתו : לפיכך אמר ותהי לקינה . שהיא מוכנת להיות לקינה כשיקיים מה שרמז בה :

כ

(א) לדרוש את ה' . לשאל ממנו העתיד . עם בקשה שהעתיד יהיה טוב ולא רע :

(ט) אשר נודעתי אליהם לעיניהם . חוזר למעלה . ואעש למען שמי (לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בחוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם) להוציאם מארץ מצרים (רו') אעפ"י שהוא נגד הטעמים . וטעם אשר נודעתי אליהם לעיניהם . שהשגחת ה' נראתה בישראל לעיני המצרים . וזה ע"י מה שפרו ושרצו וירבו ויעלמו במאד מאד : ורש"י ושאר מפרשים

פירשו אשר נודעתי אליהם והבטחתם להוציאם. אבל אין מלת לעיניהם מתיישבת על ההבטחה. אלא על נסים ונפלאות. ותלמידי מוהר"ר יצחק פאדרו מפרש ואע"פ למען שמי מה שעשיתי שנודעתי להם לעיניהם והוצאתים מארץ מצרים: (כג) גם אני נשאתי את ידי וגו'. הוא מה שאמר המסורר (תהלים ק"ו) וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות. וכן בתלמוד (תענית כ"ט) אמרו על פסוק ויבכו העם כלילה ההוא (במדבר י"ד) אחס בניתם בניה של חס ואני קוצב לכם בניה לדורות:

(כה) וגם אני נתתי להם חקים לא טובים וגו'. הרי זה ושלחריי שני מקראות קשים מאד. יונתן ורש"י ואחרים מפרשים הנחתי להם שיעשו להם חקים לא טובים ושיטמאו עצמם במתנותם בהעביר בכוריהם באש. והקשה רז"ל כי ראוי שיהיה מליצת נתתי להם חקים האמורה כאן דומה בענינה למליצת ואתן להם את חקותי. וגם את שבתותי נתתי להם. הכתובות למעלה (פסוק י"א וי"ב). ורד"ק פירש מסרתי אותם ביד אויביהם ששימו עליהם חקים שלא יהיו טובים להם. והם המסים והעבודות ושאר גזירות. ודון יצחק פירש בפסוק ראשון שני פירושים. האחד שמלות ה' הם חיים ומות. ברכה וקללה. חיים לעושיהם ומות לעוברים עליהן. והנה נהפכו להיות להם חקים לא טובים אחרי אשר לא היו שומרים אותם. והשני הוא שהחקים והמשפטים האמורים כאן הם הקללות שבפרשת בחקותי שכתוב בסופם אלה החקים והמשפטים והתורות אשר נתן ה' בינו ובין בני ישראל. וקרובה לזה דעת Deyling ורז"ל שהחקים הבלתי טובים הם הנזרות והמשפטים שהביא ה' על ישראל להענישם. והפסוק השני פירשוהו רד"ק ודון יצחק ואחרים הרחקתי אותם מעלי בעבור מתנותם. מפני שהיו מעבירים באש כל פטר רחם; ורז"ל וגי' פירשוהו כרש"י הנחתי להם שיטמאו עצמם. ולדעתי נראה שהפעלים האלו נחתי ואטמא נאמרו כאן להורות לא על מה שהיה. אלא על מה שהיה ראוי להיות. כמו דבר ידברו בראשונה: שאל ישאלו באבל (ש"ב כ' י"ח). אכול תאכלו אותה בקדש (ויקרא יו"ד י"ח). וכמו ואל תרא ביום אחיך (עובדיה י"ב) וחבריו. וכמו הלא האן ירעו הרועים (למטה ל"ד ח'). וכמו שפרשתי כי עתה שלחתי את ידי (שמות ט' ט"ו). והכוונה אחרי שאינם שומרים חקי שהם טובים ומשפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. כי להיותם מועילים לתקון המדינה והם מתיישבים על הדעת. לכך הם קלים בעיניהם. הנה היה ראוי לי שאתן להם חקים ומשפטים בלתי מתיישבים על הדעת ובלתי מועילים לתקון החברה. והיה ראוי שאטמא אותם במתנות שאנוה להם להקריב לפני על ידי שאנוס להעביר ולזנוח כל פטר רחם. באופן שאתן אותם שממה על ידי זבחת בניהם. שאם הייתי עושה כן אז היו מכבדים אותי ויראים ממני והיו יודעים שאני ה' מקור הטובות והרעות. הראוי להיות נעבד. שהרי הם עובדים את גלוליהם ומעבירים להם בניהם (במפורש למטה פ' ל"א). לא מפני שראו בהם ממש. ולא שמשפטיהם טובים ומשפטי. חלל

תפני שהם מכבדים פלס על עובדיהם. בהיותם מציים שרפת בניסם : לכך הם נכבדים אלס יוטר תמני . והנה מליצת פסוק ל"ח ובשאת מתנתיכם בהעביר בניכם באש אתם נטמאים . היא סיוע גדול לפירושי . כי כאן וכאן לשון שומאה ולשון מתנות ולשון העברת הבנים . והדעת נותנת כי מה להלן הכוונה על העברת הבנים באש אף כאן כן . וכל זה אמנם כמו שהוא סיוע לפירושי . כך הוא סיוע לפירוש יונתן ורש"י ; אלא שפירושם הוא דחוי מפני קושי רז"ל שהוכרתי למעלה . ודע כי בשלשה תרגומים כ"י מלאתי כתוב ומסרתינו ביד יצחקן טפשא . וכן כתוב בהם ביד סגאיהון ; וגם רש"י ז"ל כך היה גורם ומסרתינו ביד יצחקן טפשא :

(כט) ויאמר אליהם מה הבמה וגו' . הנביא מהתל ומלעיג על מלת במה . והוא עושה אותה מורכבת משתי מלות בא מה . מה אתם באים שם ? מה תועלת יש לכם לבוא שם . כן השכיל לפרש . המקרא הקשה הזה תלמידי מוהר"ר עשה הלוי עהרענרייך . והנה דרך מליצת שיר ולעב יחזקאל אומר כי מלת במה הונחה מעיקרה להורות רק מקום נבזה בכלל . ואחר שאמר להם הנביאים מה אתם באים שמה . נשאר השם הזה מיוחד לגנאי למקומות עבודת האלילים . ובעלי הטעמים שנקדו אתם הבאים במרכא טפשא אולי נתכוונו לדעת התרגום דחתון חתן לאשתמאה תמן . עיין שגעון . מלשון דברי הבאי ;

(לא) בהעביר בניכם באש . בדפוס ברישא בהעביר בניכם ובמותיכם באש : (לב) נהיה בגוים . ללאת מרשותי ושלח תהיו לי לעם . ולעבוד כרצוניכם אלהות הרבה . מבלי שתהיו משועבדים לאדון יחיד :

(לה) והבאתי אתכם אל מדבר העמים . כמו שביצאת מצרים היוצאים לא באו מיד לא"י . אלא נתעכבו במדבר . ושם מתו כל החוטאים . כן בלאתם מבבל יתעכבו במדברות שבין א"י לבבל . ושם יתמו החוטאים . והצדיקים יבאו אל הארץ . וקרא אותו מדבר העמים כנגד מדבר ארץ מצרים שהזכיר אח"כ . כי לאותו מדבר באו בלאתם ממצרים . ואל המדבר הזה יבאו בלאתם מן העמים . ואולי הכוונה הזאת גרמה שלא שבו מבבל אלא מעט . כי פחדו שמה יתמו בדרך . והישרים בלבותם הלכו ולא חירע להם שום מק בדרך :

(לו) תחת השבט . כדעה המונה את לאנו : במסרת הברית . כ"ל במאמר הכרירה (וכמו שמתפרש וברותי מנס) . כמו הרועה המכניס את עדו למקום סגור ומוליאם נשם אחת לאחת לבדר חיו ראויה לשחיטה וחיו רחיה לרעות עוד :

(לח) דא יבא . שום אחר מהם . ואולי ז"ל לא יבאו . ושםמה הו"ו מפני הו"ו שאחריה במלת וידעתם . עיין מה שכתבתי בירמיה כ"ג י"ד . ובראשית כ"ז מ"ו :

(לט) איש גלדיו לבו עבודו וגו' . יעשה איש איש מנס הישר בעיניו : כי לבסוף כבר חזרו מנס המורדים והפושעים בי . ואז אם לא תשמעו אלי לשוב בתשובה . דעו כי לא תחללו עוד את שם קדשי במתנותיכם (היא

שרפת הבנים) ובגליליכם. כי לא אביא אתכם אל ארצי. כי אשר יבאו שמה כלם יעבדוני בלב שלם (דון יחמק). והיו"ו שבמלת ואת שם קדשי היא לתשובת התנאי. כמו אם תלכי עמי וסלכתי (שופטים ד' ח'). נתינת הבנים למוֹלך נקראת חלול שם קדשו ית' ככתוב כי מורעו נתן למוֹלך למען עמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי (ויקרא כ' ג') :

(מ) משאותיכם. יונתן ורש"י תרגמו ופירשו כאלו כתוב משארותיכם. ואמנם רחוק הוא שיפרט הנביא דווקא החלה. והנכון לשון מנחה ומשאת : (מג) ונקומותם. עין למעלה ו' ט' :

כא

(ג) דרך תימנה. א"י בדרומה של צבל (רש"י) או של ארם נהרים שהיה זה יחזקאל (רו') : והמשך : הטיף ענינו הוֹל והגיר. והושאל על הדבור. שהדבור נוטף מפי המדבר מלה אחר מלה כמים מטיפים טפה אחר טפה : יער השורה. על דרך חית השדה. איש שדה. גפן שדה : (ג) הגני מצית בך אש. לפי הטעמים שיעור הכתוב הוא. הגני מצית בך אש נהבת שלהבת. ומאכל בך כל עץ לח וכל עץ יבש ולא תכבה. ולרבו זה וגו'. ונכון יותר לתת האתחא תחת מלת יבש : מנגב צפונה. מנגב לדר לפון. כל ארץ ישראל :

(ה) ממשיך משלים הוא. כל דבריו בלתי מובנים : ולפיכך פירש לו הדבור צבל משל. שם פניך אל ירושלים :

(ו) אל מקדשים. כמו בירמיה (כ"א כ"א) כי באו זרים על מקדשי בית ה'. והם האולם וההיכל והדביר :

(ח) צדיק ורשע. כמו שיקרה בהכרח צבל לרת הרבים : צדיק ורשע. הוא עץ לח ועץ יבש האמורים למעלה במשל (רש"י) עץ לח עושה פרי והוא משל לצדיק. ועץ יבש אינו עושה פרי והוא משל לרשע :

(ט) יען אשר הכרתי סמך. וידעתי כי ישמחו האומות לאידכם אקטוף עליהם ואגרה את נבוכדנאצר בכלם (רש"י ודר"ק) :

(יא) בשברון מתנים. כאדם שמרוב אונתו אין בו כח אפילו לעמוד על רגליו כאלו מתניו שבורים :

(יב) ובהתה בד רוח. כמו תחת רוח כהה (ישעיה ס"א ג'). והוא פעל עומד אע"פ שהוא פעל. כמו והנה " כהה הנגע : תרכנה מים. עיין למעלה ז' י"ז :

(טו) מרטה. הדגש שבטי"ת הוא לרעת ר' תנחום (בפירוש כ"י בל' ערבי) במקום הדגש שהיה ראוי לבא באות הרי"ש. והקשה דוד חזק. כי דגש הטי"ת כבר יש לו תשלומין בתלוף השלם נקרות בחולס. והנכון שהוא לתפארת הקריאה בעבור ההפסק. כמו מרל' ועיין דקדוקי § 248 : או נשיש וגו'. הרי זה ושלמטה פסוק י"ח מן " המקראות היותר סתומים שבמקרא. ומה

שיקשה מאד בפסוק הזה הוא ראשונה מלת בני. כי לא יתכן לפי ענין הפרשה שיקרא את ישראל בכנוי של חציבות כזה; גם מלת נשים קשה מאד; גם מלת מואסת נראה שהיא חוזרת לשבט. ושבט הוא תמיד לשון זכר; גם מלת או"ל לא יובן קשורה; וסוף דבר לא יובן דבר מכל המליצה הזאת. וזה ושלמטה [י"ח] הם מן המקראות שאמר עליהם בן זאב במבוא שלו שאין להם הבנה וכוונה ולא קשר ענין כלל. ואבדו עשתונות המפרשים והמבארים לחתור אל המכוון במאמר. והוא. בכל הדחקים אשר נלחמו ונדחקו ליטבו. כשאר זר כאשר היה. כסו עין וערפל ומשכה גדולה נפלת עליו וימש חשך. ובלי שאחריך להביא דעות המפרשים. אחוה דעי ואומר כי מואסת כל עץ אינו לדעתי קשור עם שבט. אך הוא כנוי לפרה סוררה אשר לא שמעה בקול. והיתה מואסת כל עץ שיכו אותה בו. כלומר שלא היתה מפחדת מן המכות; ומלת בני ראוייה לדעתי להקדד בני (וכן מלאתי אחר זמן בדפוס ברישא) וכנה את ישראל בזה בני פרה. סוררה המשחקת למכות; ומלת שבט איננה דבקה עם בני. אלא עם נשים. ומלת או ענינה לפי מקומה אם לא כן. וכשנמט פעל האמירה. כמו שהושמט במקומות רבים. וענין הכתוב כך הוא לדעתי. למען טבוח טבח הוחדה וכו'. שאם לא אעשה כן. ואם לא אשחיתם. אך אענישם בשאר מיני עונש שאינם של כליה. אז העם הזה שהם בני פרה סוררה המואסת כל עץ. יאמרו בלבם נשים נשחק לשבט. ולא יקחו מוסר כלל — הן אמת כי עדיין נשים שבט היא מליצה קשה מאד. כי ה"ל נשחק לשבט. נשים לשבט. לא נשים שבט. ע"כ [היום שנת תר"ב] ל"ל כי שרש שוש (כדברי גי') מורה מתחלתו דלוג וקפילה (ומזה שום). ואח"כ הושאל לתנועות השמחה. וכאן ל"ל שהוא לפי הוראתו הראשונה. יאמרו נשליך השבט. נעשה בלופן שידלג מעלינו. כתיבוק הלוקח שבט מכהו וזורקו באויר. ואח"כ מלעיג על מכהו ואומר עשיתי לאחיו שבט שידלג יפה. ואולי מואסת כל עץ ענינו מואסת כל עול ומוטה ואינה מקבלת עליה שום עץ. ומלת מואסת מתיישבת יותר על דרך זה. וגיו' מניה אל נשיא שבט בני:

(י') מגורי. לשון וכסחו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט מ"ה). כן דעת ר' יונה (ורח' וגיו'):

(יח) בי בחן. וכי עדיין היה לי לעשות צוהן ונסיון ליסרם ולצלתי שחתם? ומה יהיה הנסיון הנשאר לי לנסותם. אם גם השבט הקשה שמכים בו הפרה המואסת כל עץ. גם הוא לא הועיל להם כלום. כלומר בכל המכות הקשות שהייתי אותם עד היום לא שבו אלי. והנה לא נשאר לי לבחון אותם עוד: ואצטרך להפיל אותם ביד מלך בבל. וכמו שמפרש והולך:

(יט) ורך כף אל כף. כאדם המחזק את חברו במעשהו (applaudere). על דרך נהרות ימחאו כף: שלישית. גדולה וחזקה. כמו ושלשים על כלו (רד"ק בשם יש מפרשים). כי הדבר המשולש היה בחזקה גדול וחזק. ומזה קדום קדום קדום וכן למטה (פסוק ל"ב) עוה עוה עוה:

חרב חלל הגדול. חרב המפלת חללים גדולים. ואולי נריך לומר חרב חלל הגדולה מדרת להם. כלומר החרב הגדולה שהיא חרב חלל כלומר חרב חללים : החוררת. המוכנת. חדר במורי סבב. וכן בארמי הדר ובלשון חכמים חזר (וכן גז'). כלו' העמידה להקיפם מכל צד. וכמו "שפירש על כל שעריהם נתתי אבחת חרב :

(כ) אבחת. ל"ל כפירוש רש"י עכין נביחה. ולא שיהיה משרש נבח. אלא שיהיה שרש אבח קרוב בענינו לשרש נבח ; ולדעת גז' ל"ל טבחת. ולא ל"ל : אח. לי נפקה כמו למעלה ו' י"א : מעטה. שרש מעט בערבי. ענינו כמו מרט. והנה ענינו מרוטה. והוא שם : התאר בפלג אדם ארמה (רו' וגז') :

(כא) התאחרי. אחר שאמר על כל שעריהם נתתי אבחת חרב. הפך פניו אל החרב ואמר לה בתלינה שירית : הנה את החרב מתהפכת לכל צד בלי שנוכל להכיר אנה פניך מועדות. התאחרי : חיפוא למקום מיוחד אז לימין או לשמאל (כפירוש רש"י) : השימי השמימי. פרכי ענמן אל השמאל. שים לשון מערכה. כמו שימו ושימו על העיר (מ"א כ' י"ב) :

(כב) שים לך. הניחא במאמרו כאלו הוא נותן הוייה אל הדברים. והנה סכוונה אמור שהיו לחרב מלך בבל שני דרכים : ויד ברא. מקום פנה מן הקוליס והברקיס (ומן האבנים). ודוגמתו בספר יהושע (י"ז ע"ו וי"ח) פלה לך היערה ובראת לך שם. כי יער הוא ובראתו (רש"י) : בראש דרך עיר ברא. המקום הזה שתעשה פניו לצורך חילות מלך בבל יהיה בפרשת דרכים שהולכים משם לעיר : ראש דרך. מקום ששם מתחילים ונפרדים הדרכים. וכן למטה (כ"ו) בראש שני הדרכים :

(כג) את. ל"ל נגד. כמו ויערכו אחס מלחמה : ואת יהודה בירושלם בצורה. ונגד יסודה שהיא במבצר ובמשגב בתוך ירושלם. בצורה חוזר ליהודה (נגד העינה). כי אנשי יהודה העיו בירושלם :

(כד) קלקל בתצים. לשון נעמו בערבי. וכמנהו וכל הגזעות התקלקלו. ר' חנמוס (רו' וגז'). והוא מין ממני הגזלות וכן היה מנהג הערביים כשהיו מתפזקים לעשות או שלא לעשות דבר מה. היו לוקחים שלשה חגים

על אחד הם כתוב אמרני רבי (אדוני לוני). ועל אחד היה כתוב נהאני רבי (אדוני מנעני). והשלישי היה חלק. והיו עורפים

אותם בקלפי. אם פלה הראשון היו עושים. ואם השני היו נמנעים. ואם השלישי היו מחזירים אותו לקלפי עד שיעלה אחד מהשנים האחרים. וכאן אמנם מראש שכן אחד הוצא להורות על ירושלם. והשני על רצת בני עמון :

ראה בכבוד. של הבהמה הזכורה וכן כתב ליצטרא בספרו de divinatione :

(כז) בימינו היה הקסם ירושלם. הקסם הוא החזן וכל דבר שמסליכים או שמוציאים אותו דרך גורל. והנה הקסם שעלה בידו הוא אותו שהוכח להורות על ירושלם. לא על רצת בני עמון באופן ששים כרים וגו' :

והלא מלך בבל הנלח במלחמתו והחריב ירושלם. וזו איננה טענה. כי נבוכדנאצר הבין מן הקסמים ההם שמלחמתו על ירושלם תהיה לטוב לו והוא לא ידע שאע"פ שילח במלחמה ההיא. הנה לבסוף תהיה לרע לו. כי עתה יענש על מה שהרע לישראל :

(ל) השב אל תערה. מקור מבנין הפעיל. והוא דרך טווי לאחרים. שיחזירוה לתוך נדנה : מכורותיך. ע' למעלה י"ז ג' :

(לו) אפיה עדיך ונתתיך וגו' : כדרך שטפחים על המתכת לעשות ממנה כלי. ותהיי נתונה ביד נפחים שונים שהם חרשי משחים. שיבאו לחדד ולמרקך כאשר גאלו וישחיתוך (רש"י). כלומר בבל תעמוד לעשות מלחמות אחרות ולכבוש שאר ארצות. ולא תלחם. כי תפול ביד פרס ומדי :

(לז) תהיה. משפטו תהיי. והכוונה האם תשחית אותך. ולא ילחמו הנפחים לחדדך ולמרקך : דמך יהיה בתוך הארץ. בסוף המשל פירש ענינו. והודיע כי מה שער כה דבר כנגד החרב היתה הכוונה כנגד אומת בבל. שימותו אנשיה בארס. ושם הממלכה הגדולה ההיא לא יזכר עוד :

כב.

(ג) עיר שופכת דם בתוכה. עיר דרך קריאה. כאלו אמר הוי עיר. ואמר בתוכה לשון נסתר ע"ד מה שפירשתי ב"שעיה א' ד' : לבוא עתה. באופן שבאעת פקודתך : עליה. כנגד בתוכה. בתוכה שופכת דם. ותושבותיה עליה. על דרך כי עונותי עברו ראשי ולדעת תלמידי מוהר"ר אח"ס אח"י העיר עשו גלולים עליה. כאלו הוא מוזנח להקריב עליו לגלילים. ועל יד כן נטמאה :

(ד) אשמת. נעשית חייבת עונש : ותקריבי ימך. ימי הפקודה. כמו למטה (פסוק י"ד) לימים אשר אני עושה אותך : ותבוא. משפטו ותבאי. כמו (בסוף הפרשה הקודמת) תהיה במקום תהיי : ותבוא עד שנותך. עד שנות פקודתך :

(יז) ותבצעי. ע' רש"י ורד"ק :

(יח) הכיתי כפי. כמו למעלה ו' י"א : ועד דמך אשר היו. היה משפטו דמך אשר היו. או דמך אשר היה. ולדעת רד"ק בא דם על דרך שם כולל :

(טו) והתימותי שמתוך מכם. הפיר חטא מנומאתה בגלות ממנה יושביה אשר היו מנומאים אותה במעשיהם הרעים :

(טז) ונחלתי. לי חלול וקלון : תהיי לבח לעיני גוים : כך. אחת תהיי סבת קלון. שמוש הבי"ת על דרך ואכבדה בפרעה. ותימה על יונתן שחרנס ואיתקדם בך. אך מלחתי כי גם החרגוס האלכסמרי (השבעים) וסומכוס ותיאודוליאון ויירונימוס תרגמו המלה כאלו היא למדבר בערו. א"כ אולי גם

יונתן היה קורא ומלתי. ודרך חקון תרגם ונקדשתי :
(יח) לסוג. זה לשון האנליקליפטרע על מלות Scories :
C' est ainsi qu'on nomme dans la fonte des mines métalliques les parties étrangères aux métaux qui comme plus légères nagent a leur surface pendant qu'ils sont en fusion, et y forment une espece d'écume ou de matiere vitrifiée qui varie pour la forme et pour le tissu, étant tantot plus ou moins compacte, et plous ou moins de la nature du verre. Les scories varient en raison des différentes mines ou des differens métaux que l'on fait passer par la fonte; elles sont produites par les pierres, les terres, l'arsenic, le fer, le soufre etc. qui se trouvaient combinés dans la mine; comme les métaux varient pour la pesanteur, les plus pesans tombent au fond du fourneaux, et les plus légers nagent à leur surface ; de là vient que souvent les scories contiennent une portion des metaux. Il y a des metaux que l'action du feu convertit promptement en chaux, ce qui arrive surtout au plomb, à l'étain, au fer etc; alors ces métaux calcinés se mêlent avec les scories .

ועיין ג"כ ישעיה א' כ"ה וירמיה ו' כ"ט. והנה אמר כי ישראל כלם נהפכו להיות לפגרי כסג וכלם כמו נחשת וברזל וכו' בתוך כור. כי קודם שתבוא הממחכת בתוך הכור אין הסגים נפרשים וניכרים. ובתוך הכור יורדו הסגים והנה הם סגים של כסף. ולכן יען היות כלם לסגים הנגזז קובץ אחתם אל תוך ירושלם. וכמו שקובצים כסף ונחשת וכו' אל תוך כור. כן אקבץ אחתם באפי ובחמתי ואכרית אחתם בתוך ירושלם. ומעשה ההחכה אינו כאן להורות על הנידוק להפריש הטובים מן הרעים. אלא להורות על הכליון. ולכן טיט כהתוך כסף בתוך כור. כן תותכו בחוכה. ואע"פ שהכסף אינו נכרת בהחכה. אך ישאר כסף לרוף. הנה באמרו תותכו כוונתו שיעשה בהם כליה באש עברתו : (כ) והנחתי. כמו והפחתי. לשון באש עברתי אפיך עליך (למעלה כ"א ל"ו). והנה בחצי הראשון מהפסוק הזה הזכיר שלשה פעלים : קבץ. נפח. נחך. וכן בחצי השני אקבץ והפחתי והנחתי. וכן במקרא שאחריו וכנסתי ונפחתי ונחכתם (יח"ף). וכן בכחב שומרוני הנו"ן והפ"א קרובות בצורתן. ועדיין קשה. כי לא מלאנו כאן נפח בהפציל. גם מלת אחתם קשה כי היל"ל עליכם : ואולי הכוונה כדעת רד"ק והנחתי אל תוך כור. ומלות אל תוך כור הכתובות בראש הפסוק מושכות אחריהן אל תוך כור אחר מלת והנחתי. ומלמדי חזקים פואה מפרש והנחתי אחתם ביד אפי וחמתי

שהזכיר קודם לכן. ולדעת חלמידי שלום שמעון מדינה והנחתי והנחתי ענינו
אחן אחכס להחכה :

(כד) את : ארץ לא משהרה היא. שאינה מקבלת טהרה לעולם :
לא גשמה. השי"ן רפה. והה"א במפיק. והנה הוא שם נשם ובכנוי
גושמה. ואינו לשון נשם. אלא לשון גשם. בארמית גושמא. ועינו
גוף : גשמה גוף שלה. ולריך. לפרש כי : מטוהרה מושך
עלמו : ואחר עמו לא מטוהר גופה ביום זעם. שאין גופה מקבל טהרה
ביום מין ממני הירוק והזיקוק :

(כה) חסן. תרנוס נחלה אחסנתא. ואפשר לפרשו לשון חסון (ישעיה ח'
ל"ח) כלומר חזק. כמו שנקראו הנכסים חיל :

(כו) חמסו תורתו. הכוונה שהוא נגד הדין להחניף לעשירים. וגרמו על
ידי זה חלול הקדשים. ודונתמו בצנפיה (ג' ד') כהניה חללו קרש חמסו תורה :

(כז) מחו להם מפל. ע' למעלה י"ג י"ד :

(ל) איש גורר גדר וגו'. כמו למעלה (י"ג ג' ה') הוי על הנביאים
הנבליס. לא עליהם בפרצות ותגדרו גדר על בית ישראל. והכוונה איש
שישתדל להחזירם למוטב : ועומר בפרץ לפניו. אין הכוונה שיסתכל בערס.
אלא שיעבד פרצת העונות על ידי שיחזירם למוטב. ויעניש אשר לא ישוב ;
וכן לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו (תהלים ק"ו כ"ג). הוא כנגד מה
שהרג עובדי העגל. וגרס לנשאים שישובו בתשובה :

כג.

(ב) שותים נשים. משל על מלכות יהודה ומלכות ישראל :
(ג) שמה מעכו שדיהן ושם עשו דרי בתוליהן. המפרשים כלס פירשו
שתי המלכות האלה על משמם השדים דרך חבה וזנות. ופירשו עשו
לשון כתיסה ומעוך. כמו שהוא לדעתם הנני עושה את כל מעיך (צפניה ג'
י"ט). וקרוי ללשון ועסותם רשעים (מלאכי ג' כ"א). ופירוש זה רחוק בעיני
מאד. וראשונה קשה בעיני שהמשמם דרך חבה יקרא בלשון המורה כתיסה.
ואשר לא מלאוהו אלא לרעה ; ואין להשיב תמה : שמלאו בלשון חכמים
דרוסת איש. שהוא קרוי ללשון כתיסה. כי אמנם לשון זה יפול על המשגל
שהזכר מתמורד על הנקבה וכאלו ידרסנה. אך לא יתישב לשון זה על המשמם
דרך חבה. ושנית אעפ"י שבהרבה מקומות ספרי הקדש מדברים בעיני
ההיחוף והזנות. הנה בשום מקום לא מוזכר מעוך השדים זולתי ומחבק חיק
נכריה שהוא לשון נקיה. ואינו דומה כלל ללשון האמור כאן. ואין להביא ראיה
ממליצת דדי יחוף בכל עת. כי שם משל הוא כאלו החלב היוצא מדדיה
יורה למאנו. ועוד שלישית אפי' יעלה על הדעת שרצה ירזקאל להזכיר משמם
השדים. הנה לא יתכן שיזכירוהו אחר שכבר הזכיר מה שהוא קשה ממנו.

שהוא הזנות . באמרו ותזרנה במגדים בנעוריהן זו שמה מעכו שדין . וכן למטה (פסוק ח') הזכיר אותו אחר שהזכיר השכיבה באמרו כי אותה שכבו בנעוריה והמה עשו דדי בתוליה וישפכו חזונותם עליה . על כן לבי אומר לי שאין כוונת יחזקאל כלל על מה שחשבו כל המפרשים . וגם אומר אני שאין דדים כמו שדים כלל . אלא דד הוא בלשון מקרא מה שנקרא בלשון חכמים ראש הדד . והוא העוקץ שהתינוק מוצץ ביניקתו ; ולפרש כוונת מליצת הכביא אקדים ואומר כי על הרוב שדי הגפרות הבחולות הם יותר עגולים . קטנים וקשים משדי הבחולות . וכמו שכתב החכם הרופא Etmüller חלק ב' עמוד 825 . גם בדבר אחר הבחולות נבדלות מן הבחולות . והוא שהבחולה אין לה ראש דד אלא מעט מזער . והוא מתרבה בבחולות ככתוב בספר אנליקלופידע ערך Mamelon מעתה נ"ל שאין כוונת הכביא אלא להזכיר סימני אבדת הבחולות וסימני הזנות בבחולות . והוא שיתמעכו שדין ויתרכו בדבר המעוך וכתות . ודדי בתוליהן אשר היו כלל היו . ניכרים ונעשים . ויקנו שלמותם אשר לא היתה להם מתחלה :

(ד) אהלה . לפי שקרא לירושלם אהליבה על שם שהיה בית המקדש בחוכה : קרא לשומרון אהלה . כלומר אהל שלה . ולא שלי (רד"ק) . והיה ראוי לקרוא אהלה ואהליבה במפיק . על דרך חפזי — בזה (מ"ב כ"א ח') . ויחזקאל כתב אהליבה חובה אחת . לפיכך הניחו הס"א בלא מפיק . כמו שלהבתים (ע"ן מנחת ש' בסוף שיר השירים) :

(ה) ותעגב . לא נמצא פעל זה רק בסמיון זה ובירמיה ד' ל' וממנו השם עגבים (למטה ל"ג ל"א ל"ב) . וענינו לפי מקומו אהבה של זנות : אל אשור . זה מנחם בן גד' שנתן אלף ככר כסף לפול מלך אשור להיות ידיו אחו להחזיק הממלכה בידו (מלכים ב' ע"ו י"ט) (רש"י) : קרובים . נ"ל אנשי מלחמה . ע' למטה פסוק י"ב :

(ו) ובבר אשר עגבה וגו' . בכל האומות אשר נשתחפה עמם למדה דרכיהם ונעמאה בגלוליהם (רש"י) אע"פ שהוא נגד הנגימות :

(ח) ואת תזונותיה ממצרים : אע"פ שלמדה מעשה ע"ו מאשור . לא עזבה מה שלמדה בנעוריה מבני מצרים (רד"ק) . והיא עובדת העגלים (רו') :

(ט) לכן נתתיה וגו' . הם חגלת פלאסר ושלמנאסר : (יב) אל בני אשור עגבה . זה אחו ששלח אל מלך אשור לעזרה (מלכים ב' י"ו ז') (רש"י) : קרובים . לא יחק שיכנים בין הכנעניים האלה פחות וסגנים לבושי מכלול וגו' הסודעה שהיו קרובים לארץ ישראל . לפיכך נ"ל שהכוונה אנשי קרב ומלחמה :

(יד) אנשי מחקה . נ"ל נגד העימות אנשי סמוך למחקה . ומחקה שם דבר כמו במלכים א' ו' ל"ה . וענינו צור . אנשי צור . כלומר אנשים מזויירים . חקה ענין דמיון . כמו בל"ח שלא יחקה את המינים (חולין מ"א ב') . וכל זה

משל (כמו שפירש רש"י) על מלאכי צבא שצאו אל חזקיהו. לפי שמאריך חזקיהו
באו ולא היו בני כשדים רגילים אלם. ונשכיל ראות פניהם פעם אחת נתחבבו
עליהם. אמר דרך משל כאלו ראו דמותם מזויירת וחשקו בה:

(טו) חגורי. ל"ל חגורי בשורק. הם חגורים במתניהם באזור (פיין רד"ק)
והם סרוחים בראשיהם בטבולים. וכן בניאים כ"י על קלף שבידי חגורי
בשורק: סרוחי. ל' סרח העודף: יהיה סרוח: טבולים. שם מין לניף
הנכרך על הראש. וכן בלשון כושי טבלל ענינו כריכה (סימונים וגו'): דמות
בני בבל. כפל ענין של כלמי כשדים האמור למעלה. כלומר ראיה דמות
בני צבא: כשדים ארץ מולדתם. כן ל"ל נגד הנגימות. וכן חרגס ר"ש
דטמאלד:

(טז) ותשרח מלאכים אליהם בשדימה. אין ספק כי זה ה"ס.
אע"פ שלא חכר במלכים ובד"ס:

(יז) ותקע נפשה מהם. כי יהיוקים ולדקיהו מדרו בני (מ"ב כ"ד ח'
וכ') [רש"י]. ולענין מלת ותקע פיין ירמיה ו' ח':

(יט) וחורבה וגו'. הוא מה ששלח לרדקיהו מלאכיו מנרים [רש"י]:

(כ) פלגשיהם. ל' זכר רד"ק (וגו'): :

(כא) למען. ל"ל כמו למעך:

(כג) פקוד ושווע וקוע. נראה שהם חארי גדולה ושררה. פקוד לשון פקד.
שווע ענין שררה כמו בישיעה ל"ב ה'. ואיוב ל"ד י"ד. וקוע לא נודע.
ואולי מן קועא בלשון חלמוד שפנינו צואר. כי על דרך שנקרא השרים ראשים.
יתכן שנקרא מי שהוא תחת הראש בשם צואר. והקרב יותר שהם שמות שררה
בלשון אשור. והם דבקים למה שאחריו. אע"פ שאין כן דעת בה"ט. ולדעת
יונתן ושאר הקדמונים חוץ מיירונים ששם שמות מדינות. ויש מביאים
ראיה לזה מדברי ירמיה (כ' כ"א) ואל יושבי פקוד. ואלי חושש שמא הקריאה
הנכונה ואל יושביה פקוד חרב. כי חרב אינו פעל יואל: קרואים.
קריאי ערה:

(כד) הוצן. כמו חוץ (ישעיה מ"ט כ"ב). שפנינו זרוע. וזרוע נאמר על

חיל וכבא (דניאל י"א ט"ו כ"ב ול"א). וענינו בצבא (ר' יוסף קמחי).

וכן הוא ברש"י בפירוש שני. חשר אמנם אינו בכ"י שלי. ורוח' וגו' פירשו
פל פי לשון כושי. שקוראין לברזל חצין. יבאו עליך בכלי ברזל:

(כה) אפך ואוניך יסירו. הזכיר. Caelius rhodiginus (Sect. antiq.

21 45) שהיו המנרים כורתים החוקים לחסה מנאפת. וכאן הוא משל לגדולי

העם. המלך והשרים. ונמצא בדברי הימים למלכי פרס כי Amestri אשת

אחשורוש (Serse). כשידעה כי צעלה היה מנאף עם אשת אחיו כרתה אפה

ואזניה. ואולי כך היה המנהג בצבא ופרס לעשות כן למנאפות:

(כז) ורא תשאי עיניך אליהם. לא תוכלי עוד להשען על מלך מנרים

כאשר עשה לרדקיהו. כי לא יהיה עוד כך מלך וממלכה:

(לב) תהיה לצחוק ולרעג מרבה להכיר. ל"ל (היום י"ט חייך תרכ"ה)
 תהיי ללחוק וללעג כאיש המתפאר שהוא מכיל יין הרבה. שהוא יכול
 לשחות הרבה בלי ששתכר. כי בשמותך הכוס הזאת שכרון ויגון תמלאי;
 ותהיה הקריאה מרבה (איש המכיל הרבה) או מרבה (איש המכיל הרבה):
 (לד) תגרמי. עיין רש"י: ושריך תנתקי. ל"ל שאין הכוונה שדים
 שלך. אלא שדים שאת מוצאת ויונקת מהם. כי אחר שהזכיר משל
 המליצה ונשיכת הכוס למנוץ המשקה הנבלע בתוכו. אמר כל כך תמצי עד
 שתנחקי השדים אשר מהם תמצי. וקרוב הדבר שהיתה זו מליצה נהוגה בהמון
 לומר שהיונק מנחק שרי חמו לומר שהוא מנוץ בכח. ואל תחמה על היותי
 מפרש שדיך השדים שאת יונקת מהם. כי אמנם הסמיכות נאמרת להורות על
 כל מיני יחוס והאטרפות בין שם לשם. כגון זעקת סדום (בראשית י"ח כ')
 הזעקה שזועקים נגד סדום. ברית ראשונים (ויקרא כ"ו מ"ה) הברית אשר
 נכרתה עם הראשונים. חמור לחם (ש"א א' י"ו) חמור נושא לחם. וכאלה
 רבים:

(לו) ואת גלוליהן נאפו. הו"ו לפירוש. והאמת ראו להיות תחת בדיהן:
 (מ) תשרחנה. אהלה ואהליבה: ראשר. אשר להם. כמו. עם אשר
 תמלא את אלהיך:

(מא) וישבת. כדרך אשה זונה: ושלחן וגו' וקטרת וגו'. משל על
 הקרבנות וההקטרות שהיו מקטירים לע"ז. ולפי המליצה הכוונה (כמו
 שפירש רד"ק) על המונמר שהיו מקטירים אחר הסעודה. ושמי הוא שמן טוב
 שהיו מושחין את בשרם:

(מב) וקול המון שלו בה. היה ל"ל להגיד בא באל"ף. וכן בתרגום סורי
 וקלא דמדותין חזל הוא. ומלמדי חזקיה מיכאל ילחק פואה מפרש בה
 על המטה המזכרת בפסוק הקודם. והמטה היא
 הדיואן סביב סביב בכל החדר. ויש בכלל החדר כלו. והנה כנוי בה חוזר
 למטה. והכוונה על החדר. ורד"ק פירש בה באהליבה. ואליעזר אברהם פואה
 אומר כי לא יתכן. שהרי מסיים בלשון רבים. אל ידיו ועל ראשיו: ואל
 אנשים. ובשניל אותם האנשים. ובשניל אותו רבוי של בני אדם. שהיו באים
 אלה ממדבר סובאים ושכורים. היו אהלה ואהליבה נוחות למידיס אל ידיו
 ועטרת תפארת על ראשיו להחייפות בעיניהם:

(מג) עת. אולי הקריאה עת. כלומר הגיע העת שיפסקו תזנותיה: והיא.
 יאבדו תזנותיה ויהא עמהם (רד"ק). ואמנם לא מלאנו שרש זנה להוראת
 האבדון וההפסק. לכך ל"ל שהראוי יזנח. והוא פעל עומד. כמו זנח עגלך
 שומרון (יושע ח' ה'). והואיל ושרש זנח כשהוא פעל יולא ענינו שחמא ועזיבה.
 יתכן שבהיותו פעל עומד יהיה ענינו נשכח ואבד:

(מד) אשת הזמרה. לא נמלא אשת אלא כאן. ולהיותו חסר וי"ו ל"ל
 הקריאה אשת הזמרה. והוא על אהליבה. ושיעור הכתוב כן. באו אל

אחלה מקדם. וכן באו עמה אל אהליבה אשת הזמא :
 (מו) העדה.. ונתן. מקור. כלומר כך ראוי לעשות לכן :
 (מו) וברא. עיין למעלה כ"ח כ"ד :
 (מח) ונוסרו. עיין דקדוקי § 379
 (מט) ונרגנו. אחס שירגמו אחכנ באזן :

כד.

- (א) בשנה התשיעית. לנלות יהויכין ולמלכות נדקיהו. ע' מלכים ב' כ"ה
 ח'. וירמיה כ"ב ד' :
- (ב) כתב לך את שם היום. כדי שידעו אנשי הגולה כי נביא היה בתוכם.
 שבהיותו רחוק הרבה מירושלם ידע את עמם היום שהחל המצור עליה
 (רד"ק) : סמך מלך בבל. בתלכים וזירמיה כתוב בחדש העשירי בעשור
 לחדש בא בכודנאלר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה
 דיק מביב :
- (ג) שפות הסיר. ענינו שפיתח הקדרה על הכירה. והמשל הזה הוא
 מתחם (כמו שהעיר רש"י) למה שאמרו למעלה (י"א ג') היא הסיר
 ואנחנו הבשר :
- (ד) אסוף נתחיה אליה. משל על המלך והשרים וכל גדולי העם אשר
 בירושלם :
- (ה) דור העצמים תחתיה. לשון מדורה. והיא הקפת העצים תחת הקדרה :
 ואין ספק כי מלת העצמים מוטעית. ונ"ל העצים : רתחיה. כמו
 נתחיה. והחליף הו"ן ברי"ש (כמו טמן טמר) לומר לשון המפל על הלשון :
 (יב) תאנים. נ"ל לי תאנתה נני ישיבה (ירמיה ב' כ"ד) : באש חלאיתה.
 נ"ל באוש ונ"ל כי גם בעלי הנקוד לא נתנו צירי תחת האל"ף. אלא
 שאח"כ קצת הקוראים בראותם האל"ף בלי נקוד. כי החולם הוא עצמו נקוד
 הש"ן הימנית (כמו משה). חשבו שהסופר השמיט בשגגה הצירי הראוי במלת
 אש ; וזה אני אומר מפני שאל"כ היה ראוי לנקד באש בה"א הידיעה. וענין
 הבאוש אלל המלחה אינו חדוש כי כן מצאנו נאלח ענינו ובאש והוא הפוך
 מן חלה. ע' רד"ק שרש חלה. ולפי קריאת הספרים הנכון כפי' דון יצחק
 שכתב, וכיון שאין בה תקון. באש חלאתה. ר"ל כשתשרף באש תלא ממנה
 ולא באופן אחר " והכוונה כפירש"י לכן לא ילאו ממנה רשעים שבחוכה. אלא
 באש פורענותה יכלו :
- (ז) ולחם אנשים. סעודת הזרחה שהאכל אוכל משל אחרים :
- (ח) את מקדשי. נ"ל שהכוונה על ירושלם עיר הקדש. שהיושבים עם
 יחזקאל בגולה היו חומדים לראותה : אשר עזבתם. שהנחתם שם בא'
 כשגליתם ממנה :

יחזקאל כד כה

קער

- (כב) ועשיתם באשר עשיתי . לא יעשו מנסגי אבנות לעולם היגון שיכלכל דעתם . כי לרת הנבזר משכחת לרת היחיד :
- (כג) משא נפשם . מה שהם נושאים את נפשם אליו ובוטחים בו . תלשון אליך ה' נפשי אשא . כי אליו הוא נושא את נפשו : בנייהם . וגם של בניהם :

כה.

- (ד) לבני קדם למודשה . נבוכדנאצר יחריבך . ואח"כ יבאו הערביים וישכו בך :
- (ו) סחאך . ל' הכאה . כמו נהרות ימחאו כף . והוא לשון חרמית : ורקעך . הכאת הרגל על הקרקע . כנו למעלה ו' י"א : שאמך . שרש שוט בחרמי עניו בזוי . לפי הטעמים בנפש דבק עם ותשמת . ותשמת שמתת נפש בכל שאטך . אבל למטה פסוק ט"ו וינקמו נקם בשאט בנפש מורה באכזב כי שאט דבק עם נפש :
- (ז) לבג לגוים . יש מפרשים לפי הכתיב בג בלשון פרסי מאכל . וממנו פתבג . ונז' מפרש לפי הקרי בו . כי כן מלאנו מליכת בו לגוים למטה כ"ו ה' ול"ד כ"ח . וכן נכון :
- (ח) ברש"י וקפלו . ל"ל וקלפו :
- (ט) הגני פותח . דבק למטה . הגני פותח לבני קדם : בתף . מה שהוא לאחר . כלומר הנבזל : מהערים . ואח"כ פירש מעריו מקלסו . ואולי המונה במלת מהערים על ערי ערוער (ישעיה י"ז ב') :
- (י) לבני קדם : אפתח אותם לבני קדם שיבאו על בני עמון דרך ארץ מואב (רש"י) . כי מואב בדרום ארץ עמון . והערביים דרומים למואב :
- (יב) בנקום נהם . על מה שעשו להם בימי דוד שהכרית כל זכר בחדו (מ"ה י"א ט"ו וי"ו) : ויאשמו אשום . כשישראל היו אשמים אז נקמו בהם : ויאשמו אשום . ישראל היו חייבים עונש מפני חטאותיהם . ולפיכך עלתה בידם של בני אדום להנקם מהם . יחזקאל משתמש בשרש אשם להוראה זו למעלה כ"ב ד' . ויותר ל"ל ויאשמו אשום ענין צרה ושממה . על דרך שאמר למעלה יען אמרך האח אל מקדשי כי נחל ואל ארמת ישראל כי נשמה וגו' . וכן מפורש בעובדיה ביום עמדך מנגד . ושאר הענין . וכן בתהלים זכור ה' לבני אדום את יום ירושלם וגו' . וכן בקינות שישי ושמחי בת אדום וגו' . והנה יחזקאל מגדיל לומר רשעת בני אדום שניקמו בישראל בזמן שהיו בצרה גדולה . וזה על דרך מה שג' בעמלק אשר קרד וגו' ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים . כי החמם מנוגה ומתועב יותר כשהוא נעשה לאדם חלש ומדוכה . כי זה מורה טבע קשה ואכזרי :
- (יד) וידעו את נקמתני . ידעו בפועל מה היא וכמה היא קשה נקמתני .

ע"ד וידעתם את תנחומי (במדבר י"ד ל"ד) :

- (טו) בנקמה. על מה שעשו להם בימי דוד שהכה אותם מנבע עד בואך
גור (ש"ב ה' כ"ה וח' א'). גם עזיה נלחם בהם (ד"ה ב' כ"ו ו').
גם חזקיה הכה אותם (מ"ב י"ח ח') :
(טז) את ברתים. כנוי לפלשתים. וכן בלמיה ב' ה' ובש"א ל' י"ד (פיין
שם פסוק י"ו). ודעת Lakemacher ואחריו ר"ו' וגו' שנקראו כן על
שבאו מאי Creta :

כו.

- (א) בעשתי עשרה שנה. לצדקיהו. והיא שנת המרצן: באחר לחדש.
ולא מחר החדש. אולי הסופרים השמיטוהו בטעות. וי"א שהוא החדש
הראשון. ויש אומרים חדש אב. וברוך הירדע. ובני אובד גר אומר שהיה
כתוב בא' בא' לחדש. כלומר בראשון באחד לחדש. והמעתיק השמיט אחד
מהשנים בא' :
- (ב) החרבה. הפעל והה"א מן הבנין ולא לדיעה. והם שני מאמרים.
אני חתמלא. ה"א נחרבה. ויונתן היה קורא המלכה בה"א הידיעה :
(ג) לגליו. במקום את גליו. ע"ד ל' ארמית :
(ד) וסחיתיו. לא נמצא אלא כאן. והוא קרוב לשרש סחב וסחף. ובלשון
סורי סחחא scopa :
- (ה) משטח חרמים תהיה. על הסלע ישעמו הצידים את חרמי מעמדותם
לנגבם (רש"י) :
- (ו) ובנותיה. הערים הקטנות אשר תחת עיר הממלכה. והיא לכן כאם :
אשר בשדה. ביבשה. ששם שדות יושבי עיר הממלכה. וכן א"ש
עיר ווינציה אומרים על פאדובה ושאר המקומות אשר סביבותיה ביבשה
in campagna ומוסר"ר משה הלוי עהרענרייך אומר כי גם בזולת זה קוראים
ערי השדה לערים הקטנות. או לכל הערים חוץ מעיר הממלכה הנקראת
citta provinciale כמו שמאלנו בשמואל א' (כ"ז ה') יתנו לי מקום באחת
ערי השדה ואשבה שם ולמה יש עבדך בעיר הממלכה עמך :
- (ז) בדרך מלכים. כך היה כנוי מלכי צבל. וכן במטבעות מלכי פרס
נמצא מלכאן מלכא. ועד עתה מלכי פרס נקראים שאהן שאה. ומלכי
אוטומאן נקראים שלטאן שלטין (רוח) :
- (ח) צנה. א"ש המלחמה הצרים על עיר היו עושים על ראשם
מכסה של מנינים מדובקים זה בזה. והוא נקרא testudo (גרוליוס) :
- (ט) ובחי קבלו. נראה שכן נקרא האיל המננח. או כלי אחר שמכים בו
החומות. מצי קבל. כלומר מכה כנגד. וכן מלחמי אח"כ שהיא דעת
ר' שמואל דטמאלר : בחרבותיו. כלי ברזל. ולא חרבות ממש :

יהזקאל כו כז

קצו

- (י) במבואי עיר. שערך יהיו כמבואי עיר מבוקפה. יתנו החומה אלל השערים להרחיב להם הפתח (בני ח"ג) :
- (יד) תהיה. תבנה. משפטס תהיי. חבני. ועיין למטה כ"ט י"א :
- (יז) מימים. הוא נקוד בכל הספרים בפתח ודגש. לשון יס וכן ח"י. חמס העיר רש"י שיש מוקדים רפי (מימים) לשון יוס. וכן הוא בדפוס ברישא. וכן בנביאים כ"י על קלק שבירי. וכן נכון. וכן מלאנו בישעיה (כ"ג ז') מימי קדם קדמתה יוציאה רגליה. ולדעת זאת הסכים Döderlein אשר נתנו חתימתם לכל יושביה. הכוונה לכל יושבי הארץ (בני ח"ג) . על דרך מליצת יהזקאל אשר נתנו חתימתם בארץ חיים. וכנגד זה אמר אח"כ ונתתי לבי בארץ חיים : (יח) מצאתך. על לכתך בגולה :
- (יט) בהעלות עליך את תהום. יונתן ואחרים מפרשים ד"מ על מלך בבל. וי"א שאחר שלכדה ל"ג עלה עליה הים וטבעה. וכן נכון. כי כשחין שם ממלכה ויושבים העומדים בפרץ ומחזקים הגדרות. הימים עולים מעט מעט ומכסים את העיר המיוסדת במוך הים :
- (כ) כחרבות. ככ"ף ע' מנחות ש'. וכן בדפוס ברישא ופיזארו ובדפוס רש"י. וכן בנביאים כ"י על קלק שבירי. וכן נראה שהיה קורא גם רש"י : ונתתי צבי בארץ חיים. אחזיר ההללחה לכל יושבי הארץ. תחת כי יושבי לור נתנו חתימתם בארץ חיים :
- (כא) ותבקשי. עיין דקדוקי § 41

כז

- (ג) רוכלת העמים אל איים רבים. רוכל הוא המביא סחורה ממקום למקום. ושיעור הכתוב רוכלת העמים. רוכלת (ומביאה סחורה) אל איים רבים :
- (ד) בניך. בקלת ספרים כ"י ובדפוס ברישא נמצא בניך. וכן בתרגום אלכסנדר :
- (ה) ברושים. המשיל לור לספינה. עיין רש"י : משניד. הר קרוב ללבנון. ועיין דברים ג' ט' וד' מ"ח : לוחותים. לשון שנים. אולי שכבר המליאו אנשי לור המלאת הספינות העשויות תחתיים ושניים. והוא מה שקוראים a due ponti. ואולי זאת כוונת יונתן שחרגס ית כל גישרך. גשר pons. והיומר נכון הוא שז"ל לוחותיך. ע' למעלה ג' י"ב :
- (ו) קרשך. פירשתי כרש"י להיותו ל' יחיד : בת אשורים. הלכו מלה אחת בתאשורים (כדעת יונתן ורש"י) ל' חדרה ותאשור. שהוא buxus וכן וירגיל משבח השן הנחמן במוך האשכנז (Aeneid. X. 137) :

מא' כתיים. כתיים הוא קיפרוס. וא"י כתיים שם כולל לכל א"י הים התיכון.
 והנה באי Corsica נמצא האשכנזי היותר משוכה מפאת עביו: בתרגום בית
 מופאח לא יתגורר (כן הוא ברש"י כ"י). ופירש רש"י: כסויה לא יכול:
 (ז) מא"י אלישה. הוא Elis או Peloponesus (בשארט). והיה
 למלא שם ארגמן משוכה לכל הקדמונים. ואעפ"י שהארגמן היה נמצא ב"כ בצור
 אין זו קושיא. כי יתכן שהיונים היו חכמים במעשה אורג יומר מן הצוריים.
 והיו לוקחים הארגמן מצור והיו עושים ממנו בגדים משוכחים: מבסך. האהל
 שעל הספינה למכסה ולמסתור מחורב וממטר:
 (ח) ארוד. אי צפיניאח. ע' ברא' יו"ד י"ח. ונקראת בלשון ערבי רואר:
 היו שטים דך. מלאכת עבודה היית עושה ע"י אחרים. אבל מלאכת
 מחשבת (חבלך) היו עושים אנשיך שהם חכמים:
 (ט) גבל. עיר צפיניאח. נקראת בל' יוני Biblos. ובבלשון ערבי נבל
 ענינו הר: מחזיקי בדקך: מחזיקי נדקי האניות שלא יכנסו בהן המים
 (רש"י): בדרק. סדק. בדרק תרגם רש"י בלשון צרפת ta crevasse:
 (י) דור ופוז. ע' בראשית יו"ד ו' וי"ג:
 (יא) וחידך. בני ארוד ועמם חילך והם אנשי צור. ואולי הקריאה חילס.
 ועיין למעלה ג' י"ב: וגמדים. גמד הוא חלי חמה. לפיכך פירשו
 רבים גמדים נסים. והוא רחוק. וכל כדעת גרונס שעינו אנשי עיר צפיניאח
 הנקראת בלשון יוני Aneon שעינו גמד (cubitus). וסומכוס תרגם אנשי
 מדי. אולי פירש כאלו כתוב וגם מדים. ולדונקוס די דיו וגיו' פירשו
 מלשון סורי גומדא audacia. בגמרא audax. אגמד audax fuit. ולרעס
 גמדים עינו גבורי חיל. וזה רחוק. כי כמה פעמים נזכרו גבורי
 חיל בתנ"ך. ולא נקראו בשם זה. גם מהמשך הפרשה נראה שאינו אלא שם
 מקום. ברש"י אמרוש. ל"ל Sondeurs:
 (יג) תרשיש סחרתך. ארץ ספרד היתה עושה עמך סחורה. כלומר את
 היית הולכת שם ומביאה משם סחורה:
 (יד) תובל ומשך. ע' בראשית י' ב':
 (טו) מבית תורגמה. היא ארמיאח. וכן הם קוראים עצמם בית תרגם:
 ופרשים. סוסים לרכיבה. ונבדלים מסוסים שהם למשיכה (גז'):
 (טז) בני דרן. הוא דרן בן רעמא (בראשית יו"ד ז'): קרנות שן. הוא
 שן הפיל. ונקרא כן כי יש קוראים אותו קרן. כגון בלשון כושי נקרא
 קרן נג. גם פליניוס (18. 1.) קרא אותו cornua. ואין זה בלא טעם.
 כי שן הפיל אינו יוצא מן הלחי כמו שאר השנים. אלא יורד מן הקדקד.
 וגם הוא נמצא לזכרים לבד ולא לנקבות. כמו שהוא הענין בקרנות האיל
 (רו'): והבנים: עץ שמור הנקרא בערבי אפנים. וברומי ebenus:
 (טז) מרוב מעשיך. מרוב מעשה נוי ומכשפות שהיית עושה (רש"י). כלומר
 מרוב עושיך. שהיו אנשיך משתמשים בכל מיני מכשפות. והנה יחזקאל

מזייר צור כעיר עשירי מאד וכלו רוב מסמרה לא היה כדי להעשיר אלא
לזרקה ולהשמיטה :

מבאן ואיך מלאכת בני אורה גר :

(יז) מנית. שם עיר בארץ בני עמון. והיא מכרת בספר יהושע (י"א ל"ג) :

פנג. י"ת קוליא והיא מלה יונית *πολια*. ומשמעו עונות דבש. וקוליא מלאה בדברי רז"ל מערבין בקוליא והוא מירקות השדה הנאכלים ופי' בעל הערוך שהוא עשב ששורפין אותו ומשימין אותו בצורית; ויוסף בן גוריון פירש פנג שמן אפרסמון הנקרא בלסאמו (רד"ק). ורז"ל פירש מאכל מתוק מארמי פנק שענינו עונג. וחפניקא מאכל טוב המעורר למשגל :

(יח) בין חרבון. חלבון שם עיר מהללה בארץ ארם. והיא נקראת עוד היום חלב (Aleppo) : וצמר צחר. לחם לבן כמו חמוטות לחורות (רש"י) :

(יט) ורן. שם מקום בארץ ערב : ויון. אינו יון המזכר למעלה (פס' י"ד) ובס' דניאל : שהוא Grecia. חבל הוא שם מקום בארץ ערב הדרומית

מזכר מאד בספרי השרשים למחברי ערב : מאוול. היא מלה אחת ולא שתי מלות כדעת המתרגמים הקדמונים וקצת האחרונים שתרגמו מ[עיר] אוול. והיא אוול המכרת בצראשית (י' כ"ז) ; שאם כן היה ראוי לנקד המ"ס בצי"רי. חבל מאוול הוא משרש אוול דומה לשרש עול שענינו בארמי ובערבי כמו טוה בעברי : ברזל עשות. ברזל בעשת. כת"י בערקין דברזל. מן עשת שן (שה"ש ה' י"ד) והוא ידוע בלשון חכמים :

(כ) בבגדי חפש. כת' יונתן בלבוש דיקר :

(כג) בנה. היא עיר כלנה המכרת בצראשית (י' י'). ובעמם (ו' ב') :

ערן. איננה ערן המכרת בעמם שהיא על הר לבנון. חבל היא ערן המכרת במלכים (ב' י"ט י"ב). והיא בארץ ארם נהרים : בלמד. לדעת בושארט היא עיר נקראת כלמרא בארמי. ואפשר שהיא הכרמלה של קסיופון :

(כד) מבלרים. כמו מכלולים. עיין למעלה כ"ג י"ב : בגדומי תבלת ורקמה. טליתות של חבלת מרוקמות (רש"י) : ובגדוי ברומים. ע'

רד"ק : בחבלים. כמו ובחבלים : ארזים. משרש ערבי ארז. וענינו חזק : במרכלתך. המלה הזאת אינה מצוייה אלא כאן. ולכך דעתי נטתה לקרוא גם (בחבלים וגו') רבליך :

(כה) אניות תרשיש. חיות גדולות וחזקות כאותן שהולכות לתרשיש. כלומר לארץ רחוקה מאד : שרותיך. שיירות הולכות במחורתך. כלו' רבות

ביחד כמו שירא (רד"ק) :

(כו) במים רבים הביאוך השמים אותך : מזייר צור כאניה ואומר לה.

חובליך ומלחיך היו מוליכים אותך במים רבים. כלו' צים גדול. כדי לילך לארצות רחוקות לעשות סחורה ולהעשיר. וזה היה סבת שזרקו. כי צים גדול מאד רוח קדים כלו' חזק מאד. אשר הפיל אותך בתוך הים :

- (כח) מגרשות . כמו מגרשי העיר (רש"י) . אלא שהוא משקל אחר . כי הרי"ש בחולס (ע' מנחת שי) כמו מכסול :
- (כט) אל הארץ יעמורו . מה לנו עוד באניות להיכן נולך שמורה עוד (רש"י) :
- (ל) יתפלשו . יתגלגלו (רש"י) :
- (לא) קרחא . ע"ד ל' ארמית במקום קרחא :
- (לב) בניהם . בנסי שלהם (רש"י) : מי בצור ברמה בתוך הים . מי היתה כלור צימי אשרה עיר הומיה מרוב אנשים שבאים שם לעשות שמורה ועסה אשר הונה" ומערכה נפלו בתוך ימים והיא נחרבת מי כמוה דומיה בתוך הים. כלומר אין עוד קול מלחיה וסומריה בתוכה והנה היא דומיה כמת :
- (לד) עת נשברת . כמו בעת אשר היית נשברת . וכן צירמיה (מ"ט ח') עת פקרתיו במקום בעת אשר פקרתיו . וכן למטה ביחזקאל להחריד את כוש בטח (ל' ט') טעמו להחריד חז. כוש אשר היא יושבת לבטח : בתוכך . כלומר עמך כדעת רד"ק ואינו כחרנוס רז" (ונגד הטעמים) דבק עם וכל קהלך (וכל קהלך אשר בתוכך) :
- (לה) שערן שער . ע' ירמיה ב' י"ב : רעמו פנים : ענין פחד ורעדה . וכל זה כי יפחדו על עמנם שלא יקראם כמקדך (רד"ק) :
- (לו) שרקו עליך . כמו כל אויבך שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו . כי הסומרים שמחים במפלת נור . כי יאמרו כל רכלתה ומערכה יבא אלינו :

כח.

- (ב) אל אני . כלומר כמו אל אני שלא יוכל אדם להזיקני ולהרע לי (רד"ק) ועוד חני חכם כמו אל ויודע כל תעלומות : מושב אלהים יושבתי בלב ימים . כי אני יושבתי במקום חזק כי אני בלב ימים שהימים מקיפים אותי ומי יוכל לגעת בי כמו אלהים שיושב בשמים (רד"ק) :
- (ג) לא עממוך . לא עממו . כל' לא החשיכו ממך והוא לשון רבים . כמו מגלגלין זכות על ידי זכאי. והכוונה על השמים. כלומר האל. השמים לא העלימו ממך שום דבר. מלת שמים נוהגת הרבה בל"ח להורות על האל (ירמיה שמים . מלכות שמים) . וכן בדניאל (ד' כ"ג) די שליטין שמיא :
- (ד) על יפי חכמתך . על יפך אשר עשית לך ברוב חכמתך : יפעתך . וזהך מן הופיע מהר פאחן (רד"ק) :
- (ה) מותי ערלים . כת"י ממת רשיעין :
- (ו) חותם . כמו חותם . כן תרגמו הסורי היוני והירונימוס . וכן כתוב "בכמה ספרים" כ"י ובדפוסים קדמונים : חבנית . כתרוננו לדורתא ; ופירוש חותם תכנית הוא אלה היית יפה כחותם תכנית אשר הוא תמיד באלכע

בעליו. והוא חביב לו ואינו מניחו לעולם. ודומה לזה לשון ירמיה (כ"ב כ"ד) כי אם יהיה כניסו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימני כי משם חתקך: מלא חכמה. החותם אשר לו דמה מלך נור הוא מלא חכמה וכליל יופי. ומלא חכמה ענינו כתרנותו די מחקן בחוכמא:

(יג) כל אבן יקרה מסוכתך. אחת ובגדיך וביתך הייתם כלכם מכוסים באבנים יקרות: מלאכת תפיד ונקביך בך. תופים ונקבים הם כאן שמות למקום הנקוב בטבעת אשר בו משימים האבנים היקרות. ויירומוס חומר שקוראים in quo infixi sunt lapides (תוף) tympanum: ביום הבראך כוננו. כלל ימי חיך היו לך. ביום היותך היו גם הם. כלומר אינם נבדלים ממך:

(יד) את כרוב ממשח הסוכך. דמה אותו לכרוב לרוב מעלתו (רד"ק): ממשח. שם ממשקל משגב. והוא מענין שרש משח בארמי ענין מדה. ע' רש"י: כלומר כנפיו גדולות ופרשיות הרבה וסוככות עם רב: אבני אש: הם אבנים יקרות אשר זכר למעלה. והן מזהירות כאש:

(טו) תמים אתה בדרכיך. מיוס הבראך היית הולך תמים ופועל לרק. אבל בנוכח לנך על יפך שחת חכמתך. כלומר הסכלת והרשעת לעשות. ומאז נמלא עולתה נך:

(טז) מדו. כמו מלאו (רש"י).

(יז) לראוה בך. כמו לראות נך. כלומר לראות נך הפך מה שהיית וחשבת ברוב גאות לנך. ולתמוה עליך. ומלת לראוה מקור שלם מן הקל בחמורת למ"ד הפעל בוי"ו נראית. ומשקלו לאהבה את ה' אלךך (רד"ק): (כג) ונפלדל. כמו ונפל. אלא שנכפלה בו למ"ד הפעל (רד"ק):

(כד) סלון. כמו סרון ע' למעלה ב' ו': במאיר. כמו צרעת ממארת פוניינט בלעז (רש"י): השאמים אותם. עיין למעלה י"ו נ"ו:

כט.

(ג) הנני עריך פרעה מלך מצרים. ידוע הוא כי פרעה אינו שם מלך מיוחד. אבל הוא שם כללי לכל מלכי מצרים. והוראת המלה הזאת בלשון מצרי שמש. ואח"כ הושאלה להוראת מלך. ונראה כי שם זה הובא ג"כ בלשון מצרי להוראת החנים הגדול הרוץ בחוך יאורי מצרים. הוא הקרוקודיל כי פרעון (או פרעה) אצל הערביים ענינו ג"כ קרוקודיל. ולפי זה דמה הנביא את פרעה ר"ל את מלך מצרים שהיה בימיו אל הקרוקודיל הזה כי שניהם בשם פרעה נקראו. ולדע השם האמתי של מלך מצרים אשר בו דבר יחזקאל לריך לזכור דברי ירמיה אשר אמר (מ"ד ל') כה אמר ה' הנני נותן את פרעה הפרע מלך מצרים וגו' אשר מקם נראה כי פרעה המולך במצרים צימי לרקיה וצימי נבוכדנאצר הוא הפרע. ודע כי באמת המלך הזה

נודע לקדמונים כותבי תולדות מצרים בשם *Ouaguis* או *Anqais* והוא מלך
 בזמן נבוכד' כפי חשבונותיהם: הרובץ בתוך יאוריו. סתנים או הקירקוריל
 הוא חיה יושבת בארץ ובמים: יאוריו. יאור שם מצרי ועינו בלשון זה נהר:
 לי יאורי. יאורי שלי הוא ואין לאחרים עמי. כלומר אין בכל העולם כלו
 נהר דומה ליאורי: ואני עשיתיני. כמו אני עשיתי (אותו) לי. ידוע הוא
 כי בארץ מצרים לא ירדו הגשמים ורק היאור שוטף את הארץ בזמנים מיוחדים
 ומשקה אותה וע"ז הארץ מלמדת ונותנת פירותיה. אבל חס המצרים לא
 יעשו גדר למי היאור ותעלות כדי שילכו המים בכל ארץ מצרים ולא יכסו
 את הערים הנה האדמה לא תלמח. ולפי זה אמר פרעה מלך מצרים אני
 עשיתיני כלו אני עשיתי באופן שיאורי יזון את עמי בלי לורך עמים אחרים.
 וגם בלי לורך מטר מלמעלה. ומלך זה היה פרעה מדמה עצמו לאל:

(ה) וגש'שתיך. אי אטנדריון בלעז (רש"י): ורא תקבין.
 בקלח כ"י. וכן בכ"י שלי תקבר. על דרך לא יאספו ולא יקברו
 (ירמיה ח' ב' וכו' ל"ב):

(ו) משענת קנה. כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הגשפן עליו (רש"י):
 (ז) ובתפשם כך בכף תרוץ וגו'. ואתה היית סבה לישראל שימרדו
 במלך בבל ולא ישמעו אל דברי הנביאים שאמרו להם יוס יוס לשמור
 בריתו ולהיות משועבדים לו. כי אמרת להם לעזרם במלחמה. אבל בבוא
 מלך בבל עליהם לא בחיל גדול באת לסמכם ומלך בבל הכה אותך וגם המה
 יאבדו בשבילך: והעמדת להם כל מתנים. והעמדת כמו והמערות מל'
 ומתניהם תמיד המעד (תה"ל ס"ט כ"ד):

(י) ממגדול סונה. מגדול שם עיר בארץ מצרים בלך לפוני מורמי חלל
 גבול מצרים. והיא חכרת שתי פעמים בחומה (שמות י"ד ב'). במדבר
 ל"ג ז' וגם בירמיה (מ"ד א' מ"ו י"ד) שתי פעמים. וידועה היא בספרי
 קדמונים: סונה. שם עיר בגבול דרומי לארץ מצרים. שמה סון. ועינו
 בלשון מצרי פתח כי הוא כמו פתח מצרים מצד דרום ונקראת עתה אסואן:
 עד גבול בוש. הארץ הנקראת בספרי הקדש כוש היא החלק הדרומי של
 ארץ נוביה אשר עיר מלכותה בימי קדם Meroeo. והיא עתה נחרבת ומרבתייה חלל
 המקום הנקרא היום בשם Shendi. והנה כל הארץ שבין סונה גבול מצרים
 ובין ארץ כוש היתה גם היא תחת ממלכת מלכי מצרים ולפי זה אמר הנביא
 עד גבול כוש:

(יד) ארץ פתרום. פתרום היא מלה מצריית ועיניה ארץ נב כחשך כתב
 האדם יאבלונסקי. אבל איננה כאשר אמרו האחרונים שם חלק דרומי
 של ארץ מצרים. כי בירמיה (מ"ד א') ארץ מצרים לחוד וארץ פתרום לחוד.
 ח"כ לריך לומר כי ארץ פתרום היא הארץ הדרומית למצרים כלו החלק הצפוני
 מארץ נוביה אשר אמרנו שהיתה תחת ממלכת מלכי מצרים. ואשר משם ילאו
 המצריים: על ארץ מבורתם. ע' למעלה י"ו ג': אמר שר"ל מירמיה מ"ד

יחזקאל כט ל

קכב

א' חֵן לַעֲמֹד שְׂאֵרֵי מַנְרִים לְחֹד וְאַרְצָה פְּתוּרָה לְחֹד. אֲךָ יִחַק (כְּדַעַת בְּסִט) שְׂחִיָּה אֶרֶץ פְּתוּרָה וְכָלֹת בְּאַרְצָה מַנְרִים:

ז. (לְשִׁדִּל)

(כא) וְהִנֵּה לֹא חֲבִשָּׁה. לְדַעַת חֲלַמִּידִי שְׁנוֹס מַדְיָנָה מֵלֹת לֹא יִתְרָה. וְהַכּוֹנֵה הֵם הַשְׁתַּדְּלוּ לַחֲבוֹשׁ מִכַּחַס: לִכֵּן כֹּה אָמַר ה' הִנֵּי וּשְׁבַרְתִּי אֶת זְרוֹעוֹתַי וְגו'. אֲךָ נִלְ שֶׁאֵין צוֹרֵךְ לַמַּחֲזֵק מֵלֹת לֹא. כִּי אָמַר כִּי ה' שָׁבַר א' מַזְרוֹעוֹתַי. וְאַחֵר שֶׁלֹא חֲבֵשׁ. כְּלוּמַר לֹא הֵיטִיב דְּרִכּוֹ. הִנֵּה עָתָה יִשְׁבֹּר שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו. אֶת הַחֲזָקָה (הַבְּרִיָּאָה) וְאֶת הַשְׁבָּרָה (יֹסֵף לְשִׁבְרָה בְּאֹפֶן שֶׁלֹא יִהְיֶה לָּהּ תִּקְוָה): לְחֲבִשָּׁה. מִפִּיק ה"א. כִּי חֲבֵשׁ פֶּעַל יוֹלָא. אֲבָל לַחֲזָקָה נִלְ שֶׁהֵא"א נִרְיָה לְהִיּוֹת נֹחַ. כִּי חֲזָק בְּקָל חֵינּוּ אֲלֵא פֶּעַל עוֹמֵד. וְהַכּוֹנֵה בְּאֹפֶן שְׂחִיָּה הַזֶּה חֲזָקָה לַחֲפֹשׁ בְּחֶרֶב. וּמֵלֹת וְלֹא חֲזָקָה (דְּבָרֵי הַיָּמִים ב' כ"ח ז') עֲנִיָּה לֹא נִלְחַם אִתּוֹ בְּכָל כּחוֹ. אֲבָל נִתְפַּיִם בְּמַמָּן שֶׁנָּתַן לוֹ. (י"ז סִיּוֹן תַּרְכִּי"ס):

לא.

(ג) עֲבוֹתִים. ע' לַמַּעֲלָה י"ט י"א:

לב.

(יט) מִמֵּי נַעֲמָת. מִמֵּי אֶתָּה חוֹשֵׁב שֶׁאַתָּה יוֹמֵר יֵפֶה וּמַשׁוּבָּח? מֵאִי חֲזִית דְּדַמָּא דִּידָךְ סוֹמֵק טַי? לֹא כֵן. אֲבָל אֶתָּה כְּשֶׁאַתָּה מַלְכֵי הָאוֹמֹת וּמִקְרָה אֶחָד יִקְרָה אוֹתָם וְאוֹתָךְ (סִיּוֹן תַּרְכִּי"ס):
(י) מִשְׁכּוֹ. ל' עֲבַר. ע' דְּקִדְּזִי § 390
(לב) אֶת חֲזִיתוֹ. כְּחֵיב וְכֵן נִכּוֹן וְע' דְּדִק: